

Onderwijsinternaten op de brug naar welzijn

Onderzoeksrapport

Een perspectief van onderwijsinternaten op de ondersteuning van kinderen en jongeren in een (vermoedelijke) verontrustende opvoedingssituatie

Door Liv Colonne
Expertisenetwerk Mens en Samenleving
Arteveldehogeschool, Gent

September 2023

Inleiding	2
1 Decretaal kader	3
1.1 Wat is vandaag een onderwijsinternaat ?	3
2 Probleemstelling	4
2.1 Ontschotting en intersectorale samenwerking	5
2.2 Maatschappelijke opdracht van onderwijsinternaten	7
3 Methodologisch kader	8
3.1 Algemene onderzoeksvraag	9
3.1.1 Onderzoeksvraag 1	9
3.1.2 Onderzoeksvraag 2	9
3.1.3 Beschrijving functies respondenten	9
4 Onderzoeksresultaten	10
4.1 Onderwijsinternaten: verschillende maten en gewichten	10
4.2 Kindgerichte versus contextgerichte ondersteuning	12
4.3 Van groepsgerichte naar individuele ondersteuning	16
4.4 Een brug naar en van school	19
4.4.1 De brugfunctie	22
4.4.2 De uitbouw van een welzijnsnetwerk	24
4.5 Aanmelding en beroepsgeheim	25
4.6 Spanningsveld onderwijskundige versus maatschappelijke opdracht	29
4.6.1 Het ROK en het RIK	30
4.6.2 Opleidingsprofiel opvoeders	31
4.6.3 Crisis in de (grijze zone van) jeugdhulp	33
4.6.4 Vermarkting in onderwijs en welzijn	35
4.7 Naar goede praktijken	36
4.7.1 Professionalisering en vorming	37
4.7.2 Psychosociale begeleiding	37
4.7.3 Coördinatie met vaste ankerpunten	38
4.7.4 Inzet op vrije tijd	39
4.7.5 Inzet op transparantie en betrokkenheid	40
4.7.6 Inzet op trajectcontinuïteit	41
5 Algemeen besluit	43
Bronnen	45

Inleiding

De verwachtingen t.a.v. onderwijsinternaten zijn in een snel evoluerend landschap hooggespannen. Het pilootproject Onderwijsinternaten – Welzijn speelt hier in 2023 op in door o.a. op zoek te gaan naar een structurele afstemming tussen onderwijsinternaten en welzijnsactoren, t.a.v. kinderen en jongeren die vanuit een verontrustende thuissituatie in een internaat (gaan) verblijven.

In juni 2021 keurde de Vlaamse regering de conceptnota Onderwijs-Welzijn¹ goed waarin gepleit wordt om onderwijsinternaten meer en meer te zien als een sterke vorm van *'contextnabij en vermaatschappelijk aanbod, dat dicht aansluit bij de natuurlijke leefwereld van de jongere en het gezin'* (Conceptnota Onderwijs - Welzijn, juli 2021).

Het pilootproject Onderwijsinternaten & Welzijn kadert binnen het eerste werkpunt van de conceptnota Onderwijs-Welzijn: 'kinderen en jongeren met bijzondere noden, die vanuit verontrustende thuissituatie, verblijven in een onderwijsinternaat'.

Sinds 2023 gaat het pilootproject experimenteel aan de slag binnen drie pilootregio's: Gent-Scheldekraacht, Brussel en een deel van Limburg. Dit onderzoeksrapport sluit aan bij hoe het pilootproject vorm krijgt in de regio Gent-Scheldekraacht vertrekkende vanuit volgende doelstelling:

"Komen tot werkelijke ondersteuning van internen door middel van verbeterde samenwerking en continue afstemming tussen alle betrokken actoren." (Samen1Plan Gent-Scheldekraacht, 2023)

In voorliggend rapport wordt de beleving van 4 deelnemende onderwijsinternaten van het pilootproject regio Gent-Scheldekraacht in kaart gebracht m.b.t. de afstemming en samenwerking met welzijnsactoren. In dit eerste, kleinschalig verkennend praktijkonderzoek zijn 8 diepte-interviews afgenomen, van respectievelijk 4 internaatbeheerders en 4 opvoeders. Verschillende perspectieven worden blootgelegd en specifieke noden op de brug naar welzijnsactoren benoemd. De beschreven doelgroep uit de conceptnota 'kinderen en jongeren die vanuit een verontrustende thuissituatie verblijven in een onderwijsinternaat', wordt in dit onderzoek opengetrokken naar 'kinderen en jongeren in een *kwetsbare* situatie op een onderwijsinternaat' (al of niet via tussenkomst van de jeugdrechtbank). De deelnemende internaten in het pilootproject geven namelijk aan dat er ook een grote groep internen is waarbij een vermoeden van een VOS² leeft, maar waar nog geen hulpverlening aan zet is. Deze groep heeft evenzeer specifieke noden maar blijft vaak te lang onder de radar.

¹ Conceptnota Onderwijs - Welzijn van 9 juli 2021

² Verontrustende opvoedingssituatie

1. Decretaal kader

1.1 Wat is vandaag een onderwijsinternaat ?

Doorheen de tijd is er een veelheid aan soorten internaten ontstaan en dit t.a.v. verschillende doelgroepen (gewoon/buitengewoon onderwijs, kinderen van ouders zonder vaste verblijfplaats, 'semi-internaten', ...). Tot in de jaren '80 van de vorige eeuw is de regelgeving structureel ongewijzigd gebleven, waarop in de sector een eigen systematiek en toekenning van omkadering en werkingsmiddelen vorm kreeg. Een antwoord op de vraag wat nu een onderwijsinternaat inhoudt, is daarom niet éénduidig.

Sinds september '23 wordt het landschap van internaten grondig hervormd. Een deel van de internaten die met hun doelgroep en werking voornamelijk aansluiten bij de jeugdhulp en de sector van personen met een handicap, maken vandaag de formele transitie van de sector Onderwijs naar Welzijn³ (onderwijs.vlaanderen.be).

In dit praktijkonderzoek worden enkel internaten bevraagd die onder de categorie 'Onderwijsinternaten' vallen. Een belangrijke kanttekening is dat deze categorisering mogelijks niet voor iedereen eenduidig is, gezien internaten zich meer en meer bevinden in een grijze zone tussen Onderwijs en Welzijn. In dit rapport wordt hier dieper op ingegaan.

Decretaal wordt voortaan wel gekozen voor één erkende, gemeenschappelijke noemer, zijnde de 'Onderwijsinternaten'. Na de goedgekeurde conceptnota 'Onderwijsinternaten– Welzijn' (9 juli 2021) waarin een prominentere rol wordt toegekend aan internaten t.a.v. kinderen en jongeren in een VOS, volgde tenslotte de goedkeuring van het voorontwerp van decreet over de onderwijsinternaten in 2022.

Art. 4. "Een onderwijsinternaat zorgt voor kwaliteitsvol verblijf voor en begeleiding van internen, gericht op hun ontwikkeling en het realiseren van hun schoolloopbaan."

Bovenstaande definitie van een onderwijsinternaat is finaal opgenomen in het nieuwe decreet dat sinds september '23 van toepassing is op de onderwijsinternaten. Het decreet heeft als doelstelling bij te dragen aan een vereenvoudiging van de omkadering in het landschap van onderwijsinternaten (Vlaanderen.be). De subsidiëringskaders voor internaten worden geüniformiseerd over de netten heen. De omkadering wordt voortaan uitgedrukt in zogenaamde ORE, omkaderingsrekenen eenheden gebaseerd op objectieve criteria: een basisomkadering per intern, doelgroepomkadering (kleuters, jongeren voor wie het verblijf kadert in jeugdhulpverlening en jongeren met een verslag individueel aangepast curriculum/buitengewoon onderwijs), aanvangsbegeleiding, beleidsondersteuning en

³ Voor meer informatie, zie [transitie van sommige internaten naar welzijn](#) (omzendbrief, onderwijs.vlaanderen.be)

professionalisering. Via een toegekend pakket ORE is o.a. de opzet om internaten meer autonomie te geven om gediversifieerd personeel aan te werven, naargelang de noden en de doelgroep van het onderwijsinternaat (Vlaams Parlement, 2022).

Sommige internaten uit het pilootproject kijken voorzichtig positief vooruit en hopen op basis van de toegekende ORE extra middelen te kunnen vrijmaken. Hiermee kan de planlast iets naar beneden getrokken worden en/of kan er een extra kracht ingezet worden. Andere internaten in het pilootproject zijn ongerust omdat, ondanks de financiële injectie, via een herverdeling de werkmiddelen achteruit kunnen gaan.

Naast een uniform financieringskader wordt in het decreet expliciet appel gedaan op de zogenaamde 'maatschappelijke verwachting' t.a.v. onderwijsinternaten via het Referentiekader voor Onderwijsinternaatkwaliteit (RIK⁴). Internaten worden gevraagd om een SWOT-analyse op te maken met oog voor sterktes en verbeterpunten t.a.v. 'pedagogisch project', 'participatie', 'welbevinden', 'samenwerking', 'interne kwaliteitszorg en omkadering'. De decretale verankering van het RIK geeft de onderwijsinspectie meer handvaten voor een systematische evaluatie van onderwijsinternaten (naar analogie van doorlichting van scholen). Deze decretale verandering is een belangrijk element in de contextualisering van dit onderzoeksoptzet en in de bespreking van de onderzoeksresultaten.

2. Probleemstelling

Onderwijsinternaten in Vlaanderen staan sinds jaar en dag in voor een gedegen studieondersteuning en een brede persoonsvorming van kinderen en jongeren, één van de hoofddoelstellingen van een algemeen onderwijsbeleid. Toch verkrijgen onderwijsinternaten daar lang niet altijd de erkenning voor. De laatste jaren gaan steeds meer stemmen op om internaten uit de marge te halen en een duidelijker gezicht te geven, niet alleen binnen het onderwijsveld zelf maar ook daarbuiten en in het bijzonder op beleidsniveau (Dingenen, 2019). De roep naar meer erkenning en positieve beeldvorming is niet nieuw. Een promotiecampagne in 2017 brengt via getuigenissen van vier bekende Vlamingen onderwijsinternaten in een positief daglicht (Dingenen, 2017).

Vandaag staan onderwijsinternaten echter onder steeds toenemende druk. Met een nieuw decretaal kader dat in voege treedt, wordt een eerste antwoord gezocht in uniformisering van de subsidiëringkaders voor alle Vlaamse internaten over de netten heen.

⁴ Meer info over RIK zie [Referentiekader voor internaatskwaliteit](https://onderwijsinspectie.be/referentiekader-voor-internaatskwaliteit) (onderwijsinspectie.be)

Schaalvergroting dwingt internaten echter samen te smelten, waarop een ‘vermaatschappelijke en contextnabije’ rol juist dreigt verloren te gaan. In de conceptnota Onderwijsinternaten-Welzijn (9 juli 2021) wordt nochtans expliciet verwezen naar een versterking van die ‘vermaatschappelijke rol’ van internaten (Vlaams Parlement, 2020).

Maar wat wordt nu bedoeld met de vermaatschappelijke rol van onderwijsinternaten?

Vermaatschappelijking lijkt vandaag de dag het antwoord op veel complexe problemen in onze samenleving en is onlosmakelijk verbonden aan een steeds sterker appel op zowel de krachten als de verantwoordelijkheid van elk individu in onze samenleving. Het (meer) inzetten op werken met de context van kinderen en jongeren vanuit een onderwijsinternaat ligt hier in de lijn van de verwachtingen. Tegelijk wordt in de onderzoeksresultaten (zie verder 4.3) de vraag gesteld of onderwijsinternaten niet *avant la lettre* - sinds jaar en dag – al een vermaatschappelijke rol opnemen als vervangende thuissituatie.

Binnen het discours van vermaatschappelijking kent het netwerkversterkend en krachtgericht werken evenwel verschillende lezingen. De integratie- en inclusiegedachte kan als dusdanig tot verschillende doeleinden dienen, waarbij critici waarschuwen voor een uitholling van deze begrippen (Van Tilt, 2014).

In dit onderzoek wordt de betekenisverlening van vermaatschappelijking binnen een internaatscontext onder de loep genomen en geconcretiseerd vanuit de dagdagelijkse realiteit, vanuit de kracht van het ‘normale’, door de bril van opvoeders en internaatbeheerders.

2.1 Ontschotting en intersectorale samenwerking

De focus op vermaatschappelijking in zorg en welzijn staat niet los van andere (beleids)tendensen. Zorg en welzijn is niet meer exclusief weggelegd voor specifieke sectoren. Er wordt ook van onderwijs, vrije tijd, preventie en lokale besturen verwacht steeds meer oog te hebben voor welzijn. Dit leidt tot **intersectorale samenwerkingen**, er ontstaan nieuwe structuren vanuit een samenwerking tussen heel diverse organisaties⁵.

Ook decretaal wordt er steeds meer ingezet op intersectorale samenwerkingsverbanden en wordt het ‘sectoraanbod’ meer en meer losgelaten. Zo schuift de jeugdhulp steeds dichterbij (met als doel ‘rechtstreeks toegankelijker’) naar de gezinnen. Sinds 2021 wordt met de opstart van 1Gezin1Plan een geïntegreerd beleid gevoerd, waarin met het hele gezin aan de slag wordt gegaan. De opzet van ‘snelle en nabije jeugdhulp’ krijgt vandaag vorm vanuit 16 regionale samenwerkingsverbanden t.a.v. gezinnen actief in Vlaanderen en Brussel (jeugdhulp.be).

⁵ Vbn: Eerstelijnszorg (ELZ), Geïntegreerd Breed Onthaal (GBO), 1Gezin1Plan (1G1P), ...

Het pilootproject Onderwijsinternaten-Welzijn als vertrekpunt van dit praktijkonderzoek is aldus een exemplarische casus gecoördineerd door Samen1Plan, een 1Gezin1Plan-samenwerkingsverband in regio Gent-Scheldekraacht.

De conceptnota '**Vroeg en nabij**'⁶ (door Vlaamse regering goedgekeurd op 17/01/2023) is een verdere concretisering van bovenstaande trend. Het welzijnsbeleid wil meer 'nabijheid' als preventie (Opgroeien, 2023). Onderwijsinternaten en welzijnsorganisaties worden aldus meer en meer uitgenodigd om structureel samen te werken.

Welzijn, 'zorg dragen' is dus een **verantwoordelijkheid** van iedereen in de samenleving. In het pilootproject wordt gezocht naar een '*verbeterde samenwerking en continue afstemming tussen alle betrokken actoren*'. (Samen1Plan Gent-Scheldekraacht, 2023)

In tal van sectoren is er de roep naar meer samenwerking in functie van een kwalitatieve hulpverlening die aansluit bij de leefsituatie van kinderen, jongeren en gezinnen. Denk ook aan de toenadering tussen jeugdhulp en jeugd(welzijns)werk, waarbij de jeugdwerker veelal dichtbij de jongere staat versus de jeugdhulpverlener die meer nabijheid zoekt. In de praktijk blijken echter hardnekkige mispercepties in de weg te staan, en voelen niet alle sectoren zich altijd even au sérieux genomen (Naert, Colonne & Eerdeken, 2022). De roep om onderwijsinternaten uit de marge te halen sluit hierop aan, alsook de vraag naar meer erkenning voor het werken met kinderen en jongeren in een onderwijsinternaat (Dingenen, 2019).

Uit onderzoek blijkt dat integrale samenwerking echter niet per definitie tot positieve effecten leidt voor het kind of de jongere. Het perspectief dat hierbij ingenomen wordt, is wellicht van grotere invloed (Coussée et al., 2010). Om alle sectoren mee in het bad te nemen, is ook een reflectieve insteek nodig (Naert, Colonne & Eerdeken, 2022) waarin vooraannames en beeldvorming t.a.v. elkaars werking transparant worden gemaakt. Dit onderzoek zet vooreerst in op het in kaart brengen van verschillende perspectieven, vooreerst vanuit het standpunt en de beleving van onderwijsinternaten. De stem van welzijnsactoren is hierin minstens zo belangrijk, maar maakt geen deel uit van de scope van dit verkennend praktijkonderzoek.

⁶ Meer info: Lees de goedgekeurde [conceptnota Vroeg en Nabij](#)

2.2 Maatschappelijke opdracht van onderwijsinternaten

De kwestie of scholen een louter onderwijskundige opdracht, dan wel meer en meer een maatschappelijke opdracht te vervullen hebben, is een alom gekend maar brandend actueel vraagstuk. Onder een 'maatschappelijke opdracht' verstaan we allerhande (welzijns)vragen en problemen die - naast de reguliere, dagdagelijkse werking - extra aandacht, ondersteuning en zorg van het kind, de jongere (en het gezin) vragen.

Het opnemen van een maatschappelijke opdracht is niet alleen voor scholen een steeds grotere uitdaging, maar gaat evenzeer op voor onderwijsinternaten. Maar wat behelst dan een concrete invulling van deze maatschappelijke opdracht van internaten?

Naast studiebegeleiding ligt de focus er al sinds jaar en dag op algemeen welbevinden, dat integraal deel uitmaakt van het pedagogisch project van een onderwijsinternaat. Echter bereiken internaten steeds meer kinderen met complexe welzijnsnoden en worden ze net zoals scholen uitgedaagd op de grenzen van hun zogenaamde 'maatschappelijke opdracht'.

Omdat onderwijs voor een duurzame periode een cruciale rol in het leven van kinderen, jongeren en hun bredere omgeving speelt, worden onderwijsactoren steeds vaker gezien als de plaats bij uitstek voor samenwerkingsprojecten met welzijnsorganisaties. Bovendien kan dienstverlening binnen een onderwijscontext minder stigmatiserend zijn voor gezinnen dan reguliere hulpverlening waar (onzichtbare) drempels nog al te vaak in de weg liggen (Fusarelli & Lindle, 2011). Zo ontwikkelen zich steeds meer good practices van outreachend werken op scholen, gaande van opvoedingsondersteuning tot de stap naar doorverwijzing en hulpverlening. Evenzeer ontwikkelen zich in onderwijsinternaten met vallen en opstaan good practices. De deelnemende internaten in dit pilootproject zijn vragende partij om krachten te bundelen en te leren uit verschillende praktijkervaringen in contact en samenwerking met welzijnsactoren. Onderwijsinternaten worden immers steeds meer aangesproken op hun engagement en flexibiliteit om kinderen en jongeren in een VOS al of niet tijdelijk onder hun vleugels te nemen⁷. Sterker nog, de maatschappelijke opdracht van onderwijsinternaten heeft met het Referentiekader Onderwijsinternaatskwaliteit een decretale basis gekregen. Maar hoe beleven onderwijsinternaten deze maatschappelijke opdracht zelf?

Dit onderzoek legt verschillende handelingspraktijken in onderwijsinternaten naast elkaar en onderliggende visies t.a.v. een invulling van die 'maatschappelijke' opdracht bloot.

De hierboven beschrijving van maatschappelijke tendensen en de veranderde (beleids)context nodigt verder uit tot een verdiepende theoretische beschouwing. Dit rapport is echter in de eerste plaats een neerslag van praktijkonderzoek, weliswaar onderbouwd vanuit mogelijke literatuur ter zake.

⁷ Zie ook '[Rapport bevraging Internaten 2022](#)' van de Vlaamse overheid.

3. Methodologisch kader

De algemene opzet van dit verkennend onderzoek is via **kwalitatief praktijkonderzoek** de beleving van 4 onderwijsinternaten tijdens het pilootproject in kaart brengen. Er is gekozen om vooreerst de deelnemende onderwijsinternaten van het pilootproject (regio Gent-Scheldekracht) te bevragen. De veranderende beleidscontext en de lopende, eerste ervaringen binnen het pilootproject bieden internaten de kans om meer gehoord te worden en duidelijk stem in te nemen.

De resultaten kunnen in een latere (piloot)fase meegenomen worden naar o.a. de verdere uitwerking van een gedragen afsprakenkader en ondersteuningsplan (= operationele doelstelling piloot) tussen de deelnemende onderwijsinternaten en welzijnsactoren. Daarnaast kan het andere actoren in het werkveld en onderwijsinternaten inspireren.

In dit onderzoeksopzet wordt het perspectief van welzijnsactoren (CLB, OCJ, VK, SDJ⁸, OCMW, ...) aldus nog niet expliciet via diepte-interviews bevraagd. De focus ligt vooreerst op 8 veldwerkers in 4 deelnemende onderwijsinternaten van het pilootproject.

Hoewel het perspectief van jongeren en gezinnen eveneens niet kan ontbreken, worden zij nog niet rechtstreeks betrokken in dit praktijkonderzoek⁹. Het belang hiervan wordt weliswaar benadrukt in functie van verder onderzoek op de brug tussen internaten en welzijn.

In maart '23 hebben 4 deelnemende internaten van het pilootproject regio Gent-Scheldekracht, ingestemd om te participeren aan dit kwalitatief onderzoek. Het betreft 8 uitgebreide diepte-interviews, gepland tussen maart en juni '23. Voorafgaand aan elk interview is een 'informed consent'¹⁰ voorgelegd en ondertekend.

In een eerste stap is elk interview apart gecodeerd aan de hand van terugkerende thema's. Daarna is in een tweede lezing overgegaan tot het samenbrengen van thema's in overkoepelende categorieën. Hierbij wordt de mening van de respondenten over terugkerende thema's in respectievelijke categorieën ondergebracht, in functie van een eerste selectie van veelzeggende citaten. Hierop volgt tenslotte een derde lezing om opnieuw categorieën in relatie met elkaar te brengen, en tot een synthese te komen. Via dit iteratief proces worden verschillende betekenislagen blootgelegd en volgt een rijke input van data. Dit praktijkonderzoek gaat op zoek naar een subjectieve realiteit, en pretendeert aldus geen algemene uitspraken te formuleren (Van Hove, 2014).

⁸ Ondersteuningscentrum Jeugdhulp, Vertrouwenscentrum Kindermishandeling, Sociale Diensten Jeugdrechtbank. [Meer info](#)

⁹ Zie ook rapport [Leven op een schoolinternaat in Vlaanderen. Hoe beleven jongeren dit zelf?](#)

¹⁰ Een formulier waarbij de participant toestemming geeft voor de verwerking en het gebruik van gegevens.

Er is bewust gekozen om de onderzoeksresultaten niet per onderwijsinternaat te rapporteren, wel over internaten heen, en functies niet te nummeren. Tevens is gekozen om onderweg tussentijdse resultaten niet expliciet te bespreken met de klankbordgroep van het pilootproject. Niet alle deelnemers uit de klankbordgroep zijn participanten in dit onderzoek, doch kennen elkaar wel persoonlijk. Gezien de kleinschaligheid van dit belevingsonderzoek kan op deze manier de anonimiteit gewaarborgd blijven.

3.1 Algemene onderzoeksvraag

Hoe beïnvloeden verschillende perspectieven van onderwijsinternaten, binnen het pilootproject Onderwijsinternaten-Welzijn, de kijk op de relatie met welzijnsactoren?

3.1.1 Onderzoeksvraag 1

Wat zijn de perspectieven en noden van internaatsbeheerders en opvoeders t.a.v. een veranderende (beleids)visie? Wat hebben onderwijsinternaten nodig om een ‘vermaatschappelijkte’, contextnabije rol op te nemen in relatie tot welzijnsactoren?

3.1.2 Onderzoeksvraag 2

Wat zijn de perspectieven en noden van internaatsbeheerders en opvoeders t.a.v. een (nieuwe) samenwerking met welzijnsactoren? Wat wordt verstaan onder de verdeling van verantwoordelijkheden tussen onderwijsinternaten, de school en welzijnsactoren?

3.1.3 Beschrijving functies respondenten

Algemeen staat een ‘internaatsbeheerder’ in voor het dagdagelijkse beheer van de internaatswerking, het uitdragen van het pedagogisch project en de implementatie van het RIK¹¹. Het functieprofiel van zowel een ‘internaatsbeheerder’ als ‘opvoeder’ kent in dit praktijkonderzoek echter verschillende invullingen. Naargelang het pedagogisch project van het onderwijsinternaat, de schaalgrootte, de bereikte doelgroep en de samenstelling van het internaatssteam, treden er verschillen op in het dagdagelijks takenpakket van opvoeders en internaatsbeheerders. Daarnaast moet vermeld worden dat met de invoering van het nieuwe decreet de noemer ‘internaatsbeheerder’ vervangen wordt door ‘directeur’. Welke mogelijke (nieuwe) verwachtingen dit met zich meebrengt, is nog niet glashelder voor de respondenten. In de bespreking van de onderzoeksresultaten wordt hier nader op ingegaan.

¹¹ [Referentiekader voor Onderwijsinternaatskwaliteit](#)

4. Onderzoekresultaten

In wat volgt worden de onderzoekresultaten per terugkerend thema besproken via een selectie uit veelzeggende citaten en onderbouwd vanuit literatuur. Doorheen de tekst worden 4 onderliggende spanningsvelden blootgelegd vanuit een veranderde beleidscontext: een *kindgerichte* versus *contextgerichte* ondersteuning, een *groepsgerichte* versus *individuele* ondersteuning, de nood aan *erkenning* versus de zoektocht naar een *eigen professionaliteit* en tot slot de *onderwijskundige* versus *maatschappelijke opdracht* van onderwijsinternaten. In de bespreking en het algemeen besluit worden de vooropgestelde onderzoeksvragen in relatie tot deze spanningsvelden onder de loep genomen.

4.1 Onderwijsinternaten: verschillende maten en gewichten

Onderwijsinternaten in Vlaanderen kennen een grote variëteit qua grootte en focus in hun pedagogisch project. Dit maakt een vergelijking tussen onderwijsinternaten geenszins evident. De respondenten geven aan vaak op onwetendheid over de internaatswerking te botsen, zowel bij ouders die zich aanmelden als bij scholen en welzijnsactoren. Hierdoor ontstaan **mispercepties** of voelen opvoeders en beheerders zich niet altijd au sérieux genomen.

Ik ken collega's in andere scholengroepen waar het nog altijd zo is, waar directies van scholen op ons neerkijken: 'wij spelen een beetje met de kinderen en wij worden daar dik voor betaald', dat is de letterlijke uitspraak van een concullega. (beheerder¹²)

Mensen zijn zo slecht geïnformeerd, bv. dat ze denken dat het schippersintemaat alleen voor schipperskinderen is... De verantwoordelijkheid ligt hier ook voor een stuk bij de inrichtende macht om dat vorm te geven, maar ook in de opleidingen. (beheerder)

Qua **subsiëring** waren er tot voor het nieuwe decreet grote verschillen tussen onderwijsinternaten, niet alleen over netten heen, maar ook binnen hetzelfde net. Zo werd kleinschaligheid in onderwijsinternaten soms juist bekrachtigd:

Vroeger kon je een internaat starten vanaf 40 bedden, of je nu 40 of 100 bedden had, de overheid kende hetzelfde toe. 1 beheerder en 2,5 gesubsidieerde opvoeders, de rest dus met eigen middelen. (beheerder)

¹² Beheerder staat in het rapport voor 'internaatbeheerder', die instaat voor het beheer van het internaat en de leiding van het team opvoeders. Met het nieuwe decreet wordt de term gewijzigd in 'directeur'. Het is nog afwachten welke invloed dit zal hebben op mandaat en verloning (nog geen gelijkschakeling in loon).

De bezorgdheid leeft dat met de invoering van het nieuwe decreet kleine internaten als betekenisvolle entiteiten zouden verdwijnen.

Een klein internaat in Gent met 40 leerlingen zal moeten fusioneren met bv. Turnhout en Wachtebeke, maar dat is wellicht niet haalbaar voor personeel, en slechts 1 directie. (beheerder)

Als we fusioneren hebben we minder personeel. Volgend jaar kunnen we niet meer op bepaalde momenten dubbel staan. Het nieuwe decreet, ze zeggen dat het positief is, ... (zorgopvoeder¹³)

Tegelijk biedt het nieuwe decretale kader meer **erkenning** voor onderwijsinternaten, maar is er evenzeer nog veel onzekerheid over de toekenning en invulling van de subsidies.

Wij hebben geluk, omdat we al veel kinderen hebben die onder de jeugdrechtbank vallen en zeker met kleuters: ¼ extra + nog meer omkadering als ze ook geplaatst zijn. Voor ons is dit eigenlijk wat erkenning voor het grote werk. (beheerder)

Mijn ORE gaan bepaald worden op de cijfers van februari '23. Als ik nu in mei '23 iemand inschrijf, krijg ik er pas middelen voor als ze bij wijze van spreken hier al buiten zijn, of er is al een jaar gepasseerd. (beheerder)

Bovenstaande kijk van respondenten sluit aan bij het advies van de Vlaamse Onderwijsraad. Enerzijds ziet de VLOR in het nieuw regelgevend kader kansen om onderwijsinternaten een volwaardige plek te geven in onderwijs (en duidelijkere profilering t.a.v. welzijn), anderzijds wordt kritisch gekeken naar de waardebeoordeling van de ORE en of hiermee accurate simulaties mogelijk zijn.

Daarnaast wordt gesteld dat er een gebrek is aan een **visie** op de nakende schaalvergroting. Kleine entiteiten worden te weinig erkend in hun vermaatschappelijke rol, in de betekenis van een nabije, vervangende thuissituatie. Kleine internaten per definitie omvormen tot vestigingsplaatsen van een groter geheel, is naar verluid niet wenselijk (VLOR, Advies voorontwerp van decreet onderwijsinternaten, 2022).

¹³ Er bestaat geen voorgeschreven functieprofiel van een zorgopvoeder. Het betreft uren die aan een opvoeder toegekend worden om meer te kunnen inzetten op contacten met scholen en welzijnsactoren. Niet alle internaten hebben hiervoor extra budget en dan nemen internaatbeheerders deze taak alleen op zich.

4.2 Kindgerichte versus contextgerichte ondersteuning

De vermaatschappelijkste rol die internaten decretaal wordt toebedeeld noopt tot een mindshift van een louter *kindgerichte* naar meer *contextgerichte* ondersteuning. Hiermee wordt een **eerste belangrijk spanningsveld** blootgelegd in de onderzoeksresultaten.

Vaak wordt de verantwoordelijkheid voor het gedrag te eenzijdig bij het kind gelegd, maar door samenwerking met het gezin kan meer informatie verzameld worden en kan het gedrag in een breder perspectief geplaatst worden. Respondenten wijzen in dit verband op uiteenlopende betekenisverleningen van 'contextgerichte' ondersteuning.

Soms moeten wij een beetje die ouders mee begeleiden, bv. op tijd op school komen, soms doen wij beetje contextbegeleiding en eigenlijk is dat niet onze taak, maar ja als zij dat dan zeggen van wel, ja ... Ik neem dat vooral op: anticiperen met ouders op hun vakantieplanning van kampjes, maar natuurlijk ik heb geen mandaat zoals een consulent. (beheerder)

Ik ben vooral zelf beginnen bellen, bv. jongere geraakt nooit op school op maandag, is zogezegd ziek, maar heeft gewoon geen zin. Maar papa is niet sterk genoeg om hem toch op school te krijgen. (beheerder)

Contacten met de **sociale context** worden door alle internaten als belangrijk bevonden, zowel preventief als curatief. Bouwen aan een positieve samenwerkingsrelatie met de context blijkt een proactieve rol te spelen, anticiperend op een mogelijke aanmelding bij jongerenwelzijn.

We hebben vooral de medewerking van mama gemist om haar al veel vroeger aan te melden bij jongerenwelzijn. (beheerder)

Thuisbegeleiding is wel aanwezig maar een mandaat om hierin zaken op te nemen loopt niet goed. Het is vooral het CLB en de consulent die de dingen kunnen vastpakken. (beheerder)

Van Pleegzorg hebben we nu ook die vraag gekregen van iemand van onze internen, om in een supportersmeeting mee in te stappen. De supporters zijn diegene die rond het meisje allemaal gaan staan. Dus het internaat, met andere belangrijke figuren binnen de context. (zorgopvoeder)

De internaten vinden regelmatige contacten met het thuisfront belangrijk om de vinger aan de pols te houden. Vanuit het perspectief van opvoeders zijn er weliswaar verschillen in de mate van betrokkenheid op het gezin. Dit heeft naar verluid vooral te maken met hoe de teamwerking, de inzet van verschillende opvoeders, logistiek vorm krijgt (verdeling van zondagshiften, vroege of late avond, deeltijds, ...), alsook de enorme tijdsdruk waar opvoeders onder staan.

Hoe en in welke mate er op regelmatige basis contact is tussen ouders/netwerk en internaat, blijkt sterk verschillend tussen de 4 internaten. Gaande van informele contacten tot formele oudercontacten op het internaat..., alle internaten zijn hier zoekende in.

Het streven naar een integrale aanpak van 'het kind in zijn context' overstijgt letterlijk en figuurlijk de muren van het onderwijsinternaat en daagt de beheerders en opvoeders uit op velerlei vlakken.

Een **kindgerichte ondersteuning** wordt niet meer los gezien van de ondersteuning van het gezin. Binnen het pilootproject wordt in een ontwerp van een ondersteuningsplan 'kind-, context- en internaatsondersteuning' van elkaar onderscheiden. Via deze voorstructurering worden de noden van zowel kind, gezin als internaat in een sjabloon onder elkaar geplaatst. Het voordeel hiervan is dat er nagedacht wordt over de noden van alle partijen, wat tot op heden te weinig systematisch gebeurt. Een kritische kanttekening is dat hiermee ogenschijnlijk de noden van verschillende partijen los van elkaar lijken te staan. Respondenten geven in dit verband aan dat er ook **loyaliteitsconflicten** in de weg staan, waarop de vertrouwensband met het kind of de jongere in het gedrang komt.

Waar wij vaak tegenaan botsen is dat je het kind zo goed mogelijk wil begeleiden en dat je de context erbij pakt, en vaak zijn wij ook bezig met de ouder. Want wij voelen, als wij die ouder ondersteunen en tips geven, dan gaan we dat kind beter helpen. Maar we moeten wel vermijden dat we om den duur meer bezig zijn met die ouders dan met de kinderen ... (beheerder)

We hebben al gemerkt dat we soms te ver gaan, dat we de vertrouwensband met de kinderen dreigen te verliezen. ... Door die ouders te helpen en te ondersteunen kan de intern het gevoel krijgen dat we er niet zijn voor hem of haar. 'Je staat aan de kant van mijn ouders of de context en daar ben ik niet mee akkoord, want de dingen die ik tegen jou vertel ... Maar je gaat misschien een ander beeld krijgen van mij, doordat je met mijn context gaat praten'. (zorgopvoeder)

Laagdrempelige, **informele contacten** worden hoog in het vaandel gedragen, maar lang niet alle opvoeders hebben (regelmatig) contact met de context. Sommige internaten kiezen voor

een beurtsysteem, zodat elke opvoeder eens aanwezig is op vrijdag en zondag, in andere internaten hangt het af van het uurrooster van de opvoeder of de leefgroep waarin hij/zij staat.

Ik zie geen enkele ouder, nooit. Tenzij op de opendeurday. Diegenen die de zondagsdienst doen, zien de ouders binnenkomen. Maar ook niet allemaal hé, want er gaan ook veel kinderen rechtstreeks naar school en worden daar opgehaald. (opvoeder)

De internaten die op zondagavond open zijn, gaan vlot in communicatie met ouders, alsook tijdens het onthaal op vrijdag na school. Maar niet alle internaten kiezen hiervoor omwille van zowel logistieke als organisatorische redenen. Internaten die hier niet voor kiezen investeren deze 'extra' tijd in o.a. intervisie en overlegmomenten op teamniveau. Komen hiermee **verschillende belangen** tegenover elkaar te staan: die van het kind of de opvoeder, dan wel de teamwerking op zich? Het werken aan 'het belang van het kind' op verschillende niveaus blijkt in ieder geval geen sinecure:

Op zondag en vrijdag (op iedere school is er quasi opvang) hebben we uren geschrappt om er vergaderuren van te maken om wekelijks samen te zitten. Bv. dat we aangeven bij agressie dat de oplossing niet enkel bij ons ligt of bij de ouder. Intervisie is hier zo belangrijk in: wie helpt wie, wie neemt welk kind eruit, op wie reageert het kind minder fel, ... Iedere situatie is anders, er zitten daar zoveel nuances in. (zorgopvoeder)

Telefonische contacten tussen opvoeders en ouders gaan van louter praktische vragen tot psychosociale ondersteuning op scharnier- en crisismomenten. Daar waar opvoeders enkel instaan voor praktische vragen, worden psychosociale vragen vooral telefonisch door de beheerder of zorgopvoeder opgevangen.

De ouders hebben we soms aan de telefoon voor praktische zaken, maar zo echt de regeling van CLB, thuisbegeleiding, dat doen wij allemaal niet. Dat is allemaal de beheerder, wij hebben daar geen contact mee. (opvoeder)

Zowel fysieke als telefonische contacten tussen ouders en het internaat worden bij internen in de lagere school naar verloop makkelijker opgebouwd. M.b.t. internen uit het secundair onderwijs geven alle internaten aan dat zowel de fysieke als de telefonische contacten bewuster moeten opgezocht worden, en dus ook een formeler kader krijgen. Zowel informele als formele contacten met de context worden vaak gemist in de begeleiding van adolescenten met (extra) ondersteuningsnoden.

Het samengaan van een kindgerichte met een contextgerichte ondersteuning gaat ook over een belangrijk **socialpedagogisch perspectief** in de kijk naar gedrag van kinderen en jongeren; nl. het lezen van het gedrag van kinderen en jongeren in een breed perspectief.

In 't begin was er heel veel verdeeldheid in het team en had je ook een starre kijk op agressie. Dat is nu al genuanceerder, dat ze weten dat die gasten gefrustreerd zijn, dat dat niet naar hen gericht is, en dat er verschillende soorten agressie bestaan. Dat is echt omdat je dat bespreekbaar maakt op team. (zorgopvoeder)

Het gevaar schuilt erin dat opvoeders echter onbewust schuldinducerend gaan kijken naar ouders. Ze hebben dan moeite met het innemen van een 'wisselwerkingsperspectief'; gedrag lezen als een circulair proces, in wisselwerking met sociale invloeden die zich niet alleen binnen het gezin maar evenzeer binnen een realiteit van maatschappelijke kwetsbaarheid afspelen (Rigter, 2014).

Wat wij wel enorm hebben, dat wij toch wel 8 op de 10 van die gedragingen kunnen herleiden naar de opvoedingssituatie. Een kind wordt zo niet geboren. Wij zeggen vaak als we die kinderen in een warm, liefdevol gezin steken, dat het heel andere kinderen worden. Dus ja, je hebt meer ondersteuning in de gezinnen nodig. (opvoeder)

Het openbreken van een mogelijk '**individueel schuldmodel**' (verengen van probleemgedrag tot kenmerken van kind/de jongere en/of gezin) kent verschillende lagen. Oog hebben voor de maatschappelijke inbedding van individuele problemen (wat maakt dat een kind moeilijk gedrag stelt, probleemdefiniëring van gedrag niet alleen in relatie tot het gezin maar ook tot de samenleving) legt de sociale grondrechten van kinderen en jongeren in maatschappelijk kwetsbare situaties bloot, en dus ook van gezinnen in een kwetsbare situatie (Naert, Colonne & Eerdeken, 2022).

Hoe onderwijsinstellingen mee kunnen inzetten op die structurele component staat in verband met de relatie met welzijnsactoren. Sectoroverschrijdend - over organisaties heen - verhalen blijven delen en tot narratieven komen, legt alvast structurele componenten bloot (bv. armoede als trigger voor moeilijk gedrag) (Naert, Colonne & Eerdeken, 2023).

Een meisje had nergens plek en heeft bij een intern gewoond en het is daar ook misgelopen, ze heeft op straat geleefd, bij vrienden en kreeg nog geen prior ... Nu in juni mag ze eindelijk wel starten. Vorig jaar stonden wij hier met haar vrijdag, en we wisten niet waar ze naartoe moest hé ! (zorgopvoeder)

Wat er thuis aan de hand was of op school, dat deed er vroeger niet toe. Het huiswerk moest gedaan zijn, eten, structuur. We gaan ons amuseren op woensdag, 's avonds. Het hier en nu met de kinderen, dat was uiteindelijk de insteek (zorgopvoeder).

De invloed van de bredere context meenemen in de kijk naar opvoedingsproblemen impliceert dat vele factoren op elkaar inwerken in het ontstaan van (probleem)gedrag bij kinderen en jongeren op een onderwijsinternaat. Zicht krijgen op alle stressfactoren zowel binnen als buiten de gezinscontext (éénoudergezinnen, ziekte, economische crisis, werkloosheid, armoede, ...) spelen aldus een rol in de kijk op kwetsbare kinderen en jongeren in een onderwijsinternaat. De shift van een louter *kindgerichte* naar meer *contextgerichte* ondersteuning **structureel** mogelijk maken, kunnen onderwijsinternaten echter niet alleen.

We wisten van een gezin dat ze in 't weekend bijna geen eten hebben en dan mochten ze op vrijdag naar de keuken gaan en de overschotten van donderdag en vrijdag meenemen. Geennieuw pak koeken hé. Dan maken wij een pakketje om mee te geven en kunnen we zo toch een beetje te helpen, maar is niet structureel hé. (opvoeder)

4.3 Van groepsgerichte naar individuele ondersteuning

Een evenwicht zoeken tussen een kindgerichte versus contextgerichte ondersteuning is onlosmakelijk verbonden met **een tweede spanningsveld**. Respondenten worstelen met de vraag in welke mate internaten als vervangende thuissituatie, vanuit een groepsgerichte werking, (meer) kunnen inzetten op individuele begeleiding. In welke mate is dit wenselijk en hoe verhouden onderwijsinternaten zich dan nog tot welzijnsactoren?

M.a.w. hoe worden onderwijsinternaten op hun beurt ondersteund in de kracht van hun eigenheid? Zowel beheerders als opvoeders benadrukken hierbij het belang van het normaliserend kader van onderwijsinternaten, '**de kracht van het normale**', dat niet verloren mag gaan.

't Is goed dat er een ELP¹⁴ is, maar wat zijn eigenlijk krachtige momenten: als het kind het moeilijk heeft en 'kom we gaan es samen de afwas doen'. Dat is veel krachtiger. Of de bloemekes water geven, dat komen ze elke dag vragen en dan doen we een babbelke. Dat is de sterkte van een internaat, en van veel voorzieningen ook hoor. (beheerder)

¹⁴ Eerstelijnspsycholoog: [Meer info](#)

Een warm thuisklimaat creëren heeft niets te maken met een CLB, noch een jeugdrechtbank. Dat zit hier op internaat in de kleine dingetjes. Bij een verjaardag mag je een cadeautje kiezen, waar velen dat niet hebben thuis. We zitten 's avonds samen in de living en kijken naar tv, niet iedereen zit alleen op zijn kamer. Wij doen feesten, barbecues, ... je veilig en rustig kunnen voelen. (opvoeder)

Er is een duidelijk verschil met een instelling of een begeleidingstehuis. Hier op internaat komen er normaal kinderen van zelfstandige ouders die geen tijd hebben om de zorg en de opvoeding op zich te nemen, schipperskinderen, of een zieke mama of papa. Dat was vooral 20j geleden als ik hier begon, dat was een mooie mengeling met invloeden van verschillende lagen van de bevolking. (opvoeder)

Het spanningsveld tussen een individueel versus groepsgerichte ondersteuning staat voor respondenten in verband met het erkennen van een **eigen identiteit** van onderwijsinternaten.

Tot zover dat we een beetje kunnen samenvloeien en elkaar kunnen helpen, ben ik akkoord. Maar ik vind niet dat wij ons als internaat volledig moeten aanpassen zodanig dat alles van jeugdhulp ook bij ons terecht kan, want dan ben je geen internaat meer. (opvoeder)

Hoe meer onderwijsinternaten in contact komen met welzijnsactoren, hoe sterker 'de kracht van het normale' lijkt te klinken. Internaten lijken zich hier als het ware lijnrecht tegenover de jeugdhulp te plaatsen, terwijl residentiële voorzieningen in de jeugdhulp eveneens inzetten - vanuit hun eigenheid - op een vervangende, veilige thuissituatie. We zien dit verband ook terugkomen m.b.t. de doelgroep die bereikt wordt. 'De kracht van het normale' wordt door respondenten nog belangrijker bevonden naarmate internaten een grotere doelgroep met een zware rugzak bereiken. In de betekenisverlening van het 'normale' wordt impliciet verwezen naar de **laagdrempeligheid** van internaten.

Ze hebben gevraagd of we de transitie wilden maken naar welzijn maar ons kabinet en bestuur heeft gekozen om dat niet te doen, omdat we nu heel laagdrempelig kunnen werken en omdat kinderen binnen onze eigen scholengemeenschap vlugger bij ons terecht kunnen. (beheerder)

Hoewel er duidelijke verschillen zijn tussen de internaten naar visie, de wijze waarop en de regelmaat van individuele ondersteuning, zoeken alle internaten naar mogelijkheden en dus ook vrije ruimte en tijd.

Er is een **groeiend bewustzijn** en nood aan meer individuele ondersteuning, maar voor alle internaten is het roeien met de riemen die er zijn.

We hebben hier niemand die iemand ne keer apart kan nemen voor een gesprek. Maar door de jaren heen zijn we toch al met één extra, wat ons al meer ruimte geeft om zo eens een groep op te splitsen. (opvoeder)

Soms gaan opvoeders daar individueel een grens over, maar we bewaken het en gaan daar ook echt over in dialoog. Wanneer een kind de volledige internaatswerking schaadt, dan stopt het ook wel. Als we zien dat het in een bepaalde leefgroep moeilijk gaat, dan gaan we toch eerst naar oplossingen zoeken. (beheerder)

Alle internaten experimenteren met het concept van een '**individueel begeleider**' met vallen en opstaan. Door de beperkte omkadering blijft het echter een concept dat nergens structureel ingebed geraakt in de dagdagelijkse werking.

Dit jaar zijn we begonnen met IB¹⁵, iedereen heeft zijn eigen kind, maar eigenlijk gaat dat meer over wanneer bv. de beheerder naar een klassenraad gaat en een verslagje vraagt hoe het nu met die leerling gaat. (opvoeder)

Wij kiezen voor vaste opvoeders per leefgroep en dan heb je opvoeders als 'vlinder', zoals je bv. in een klas een zorgleerkracht hebt. Maar de realiteit is dat we ook vaak afwezigheden hebben en dat we daar te weinig tijd voor hebben. (beheerder)

Dat IB-schap is in functie van bv. een overlegmoment op school, een oudergesprek of iets anders dat belangrijk is. Nu ga ik vaak naar die gesprekken of de zorgopvoeder, maar we willen eigenlijk meer opvoeders daarin betrekken maar lukt niet. (beheerder)

Een evenwicht tussen individuele begeleiding en een groepsgerichte werking brengt naast een zekere profileringsdrang van onderwijsinternaten vervolgens een 3de spanningsveld bloot; de nood aan **erkenning** en de zoektocht naar een *eigen professionaliteit*. Een groepsgerichte werking vraagt beroepsspecifieke competenties en dus de nodige deskundigheid. Zelf als er meer ruimte komt voor individuele ondersteuning, mag het groepsgerichte niet verloren gaan.

¹⁵ Individuele begeleider

Een opvoedster is bewust vanuit de hulpverlening bij ons komen werken en ze was verschoten: 'Respect voor de opvoeders hier', zei ze. Ze heeft een jaar nodig gehad om dat groepsgerichte onder controle te krijgen. Soms heb ik het gevoel - niet neerbuigend hé - dat men onvoldoende beseft wat de functie inhoudt. (beheerder)

Ja, we zijn een groepsgerichte werking. We moeten daar echt nog meer onze strepen in trekken, ook naar ouders, dat we duidelijk zeggen uw zoon heeft echt 1 op 1 begeleiding nodig maar we kunnen dat niet geven. Als er extra middelen zijn, willen we echt meer op het individuele kunnen inzetten, bv. herstelgesprekken. Maar het groepsgerichte blijft belangrijk. (opvoeder)

Tot slot blijven internaten aan zet om zich verder te **professionaliseren**, niet alleen met het oog op meer individuele ondersteuning, maar evenzeer t.a.v. die **doorgedreven groepsgerichte werking** waarin kinderen en jongeren met een steeds zwaardere rugzak een vervangende thuissituatie zoeken. Het vraagstuk 'individueel versus groepsgericht' blijft dus vooral een **en-en-verhaal** voor de internaten, waarin volgens hen het belang van het groepsgerichte meer erkend en gevalideerd moet worden.

Waar wij ook wel nood aan hebben is die grotere thema's, meer het groepsgerichte. Er zijn veel kinderen bij ons op internaat die te maken hebben met verlies, ook kinderen met hechtingsproblematiek in vechtscheidingen. In die korte momenten van kindgesprekken doorheen de werking kan je die thema's niet behandelen, dan gaan wij op zoek naar andere hulpverlening die dat wel kan oppakken, zoals bv. Samen1Plan. Moest mijn team vorming kunnen krijgen overdag, want hoe maak je daar tijd voor in de avondwerking? Wij lossen dat op door groeps gesprekken, of ik ga eens langs in groepen en we zoeken dan welk materiaal voorhanden is. (beheerder)

4.4 Een brug naar en van school

Een breed sociaalpedagogisch perspectief op het internaatstraject van een kind of jongere in een kwetsbare situatie vraagt een zogenaamde '**whole-school approach**' (Roose & Van Avermaet, 2014). Hiermee wordt de nadruk gelegd op ondersteuning vanuit een geïntegreerd zorgbeleid, dat buiten de schoolmuren treedt. M.a.w. onderwijsinternaten staan hier niet aan de zijlijn, integendeel ze staan als vervangende thuissituatie op de eerste rij om een bredere kijk op het schools functioneren te kunnen geven.

Meerdere opvoeders hekelen in dit verband het gebrek aan een geïntegreerde aanpak vanuit een **gedeelde verantwoordelijkheid** tussen het onderwijsinternaat en betrokken scholen.

Gisteren besliste het CLB om het dossier te sluiten, want hij doet het goed en de punten zijn goed. Dat vond ik heel frustrerend als internaat en dat we aangaven dat we toch nog zaken zien... maar dat was niet van doorslaggevend belang. Hoe kijken ze dan naar ons als internaat? Dan moeten wij zelf die ouders motiveren om de vraag te stellen naar het CLB. (zorgopvoeder)

De contacten tussen de onderwijsinternaten en de verschillende CLB's variëren van zeer goed tot minder goed, of niet van toepassing (perspectief opvoeder). Alle internaten tonen echter veel erkenning voor de steeds **stijgende werkdruk van CLB's**. Dit zorgt er o.a. voor dat internaten noodgedwongen andere manieren en wegen zoeken – vanuit de opbouw van een eigen netwerk - om internen met een zware rugzak extra te kunnen ondersteunen. Met scholen die fysiek nabij gelegen zijn, verlopen contacten vlotter en worden deze als vanzelfsprekender bevonden in tweeërlei richting.

De opvoeders hebben een rechtstreekser contact op de nabije school met de leerlingbegeleider, zorgcoördinator dan met het CLB. Het is informeler. Zo ne keer bellen, een mailke, ...dat is in 2 richtingen. Ze doen in de lagere school ook 2 x een overleg over informatie over de internen, om info te delen in 2 richtingen. (zorgopvoeder)

Je moet als vervangende thuissituatie die relatie met de school opbouwen. Het kan eens stroef verlopen, dat je ook eens met de vinger gewezen wordt. Heel menselijk allemaal, maar de momenten dat we zeggen 'kom ne keer af' en wij doen ook de moeite om naar school te gaan, dan werkt dat krachtiger hé. (beheerder)

Hoe meer verschillende scholen betrokken, hoe groter de uitdaging en moeilijker de **communicatie** lijkt te verlopen. Formeel gezien heeft het CLB een contract met de school en niet met het internaat, aldus beheerders. Vroeger hadden internaten vooral internen verbonden aan één dezelfde school. Vandaag zijn die internaten in de minderheid en is de administratieve en logistieke druk sterk gestegen, wat een verbinding met alle scholen quasi onmogelijk maakt.

Wanneer het hier helemaal fout loopt en op school niet, dan moet het CLB met ons aan de slag maar dat is niet altijd zo gemakkelijk. Als het op school ook misloopt, dan zijn ze wél vragende partij om mee aan tafel dingen te bespreken. (zorgopvoeder)

Deze week zijn er weer twee overleggen doorgedaan van kinderen van ons waar we niet op uitgenodigd waren, wat ik al niet kunnen vind. En dan krijg je een mail waarin dingen staan die al niet kloppen, maar als je daar niet bent ... Bv. 'Er is tijdens de studie geen ruimte om op pc te werken'... Er staan hier wel 10 pc's voor tijdens de studie... En zo ontstaat er soms wrevel.' (beheerder)

Er blijken ook onderlinge verschillen in **mandaat en de kijk van opvoeders** tussen internaten m.b.t. het opbouwen van een relatie met *verschillende* scholen:

Ik heb zelf persoonlijk nog nooit contact gehad met het CLB. Dat is niet nodig, dat gaat via de beheerder. Wij kunnen de beheerder alles zeggen dat belangrijk is. (opvoeder)

Ik maak soms tijd voor een online overleg betreft een leerling die bij mij in de studie zit, waar er twijfel was over een opname in 't ziekenhuis. Dat was een overleg met de juf, CLB, met mij, de prof van UZ, de ouders... Je zit daar het kortste op, dus je ziet dat ook het beste. Maar ik ga ook eerlijk zijn, ze kunnen mij dit niet elke dag vragen, ... Het is er bovenop en ik heb ook mijn huishouden. (opvoeder)

Als het over serieuze dingen gaat, gaan wij niet zo bellen... Ook niet op internaat, omdat dit meer via de school gebeurt en niet via ons. Gesprekken met ouders gaan dan via de school. (opvoeder)

Soms vraagt de beheerder ons om iets meer te zeggen naar aanleiding van een gepland overleg met CLB, maar de beheerder zou dit ook interessanter vinden dat we dat zelf kunnen doen, want wij staan er bij. De beheerder kent wel alle kindjes, maar dat is nog iets anders dan ze in bed te steken, te wassen of in de studie erbij te zitten. (opvoeder)

Opvoeders nemen ook een zekere **discretionaire ruimte** in, en dan hangt de communicatie met de school af van welke ruimte opvoeders hierin zelf willen of kunnen opnemen:

Wijzelf hebben geen rechtstreekse verbinding met CLB of dergelijke, we moeten altijd via de school ... dat blijft soms wel ons probleem, wij kunnen geen rechtstreekse aanmeldingen doen hé. (opvoeder)

4.4.1 De brugfunctie

Over het algemeen krijgt de invulling van het takenpakket van de opvoeders strikt vorm binnen de leefgroepwerking, buiten de schooluren op het internaat. Er is weinig tot geen extra tijd en ruimte voor opvoeders om tijdens de schooluren een rol op te nemen in communicatie met de school (leerlingbegeleider, leerkracht, CLB, ...). Echter erkennen alle internaten het belang van de brug met de school en evenzeer naar externe welzijnsactoren. Die brugfunctie wordt nu overwegend opgenomen door de beheerder, een functie die tegelijk onder druk staat. Er is bij alle internaten namelijk de expliciete vraag van beheerders om opvoeders overdag mee in te schakelen om te communiceren met de school (en ruimer met welzijnsactoren).

Waar ik nu veel te weinig de kans toe heb, is een opvoeder vrij roosteren om met mij mee op overleg te gaan. Want hun input is belangrijk, want zij zien dat kind dag en nacht. (beheerder)

Anderzijds valt tegelijk terughoudendheid op bij enkele beheerders om taken los te laten of over te hevelen aan opvoeders. Dit kan wijzen op een zekere **beschermingsreflex** van beheerders t.a.v. de werklast van opvoeders, of t.a.v. het eigen mandaat. Op zijn beurt kan dit **handelingsverlegenheid** bij opvoeders in de hand werken. Opvoeders plooiën zich dan terug op een vertrouwd, maar duidelijk afgelijnd takenpakket.

Mijn input blijft wel belangrijk, omdat opvoeders vanuit een bepaald engagement dingen gaan beloven die niet altijd realiseerbaar zijn. (beheerder)

In een ideaal scenario zouden opvoeders daar ook wel een beetje opleiding voor moeten hebben, om met die ouders in gesprek te gaan. Ik zie niet iedereen dat hier nu doen. (beheerder)

We hebben dan wel gesprekken, maar er zullen er misschien wel zijn die dat beter kunnen hé. Maar we proberen wel te helpen. (opvoeder)

Daar waar de druk te groot wordt voor beheerders creëren de internaten ruimte en middelen om binnen het takenpakket van één opvoeder een zorgfunctie op te nemen. Dit resulteert in grote verschillen tussen internaten m.b.t. de **invulling van de brugfunctie** naar de school en externe actoren.

Twee dagen in de week doe ik ook een deeltje administratieve ondersteuning op het bureau. Het is puur administratief, maar je komt wel meer te weten. Bv. telefonische contacten met scholen over afwezigheden. Ik ga ook de post halen bij het secretariaat van de school, zo wekelijkse babbeltjes zijn wel verrijkend voor mij als opvoedster. Nu ben ik zo beetje de brugfiguurgeworden tussen het team beneden en de directie boven. Deze beweging is eerder toevallig gekomen, vanuit mijn persoonlijke situatie. (opvoeder)

In de dagdagelijkse werkcontext leg ik de verbinding tussen de opvoeders op de werkvloer en alle actoren die er rond zitten. Dat kan simpel zijn: school, ouders, CLB, en oplossingen gaan zoeken of samen... Vooral voor de verbinding zorgen. (zorgopvoeder)

Of internaten al dan niet kiezen voor een '**zorgopvoeder**' heeft te maken met het aantal internen met een zorgrugzak, het subsidiëringkader maar evenzeer met logistieke factoren en het takenpakket of mandaat van de internaatsbeheerder (bv. beheer verschillende vestigingen). De invulling van het takenpakket van een zorgopvoeder groeit bovendien van onderuit, zoekende naar welke ondersteuning het team nodig heeft. Er is geen voorgeschreven functieprofiel voorhanden.

Ik heb eerst in leefgroepen gewerkt, dan doorgegroeid naar de job overdag. Maar dat had eerst nog geen invulling en we zijn eerst op zoek gegaan naar wat er nodig was, welke rol kan ik opnemen in verbinding tussen scholen. Dan kwamen er diensten bij. (zorgopvoeder)

De opvoeders ontvang ik 's morgens na de shift, ze hebben soms nood om eens te ventileren. Ik kom dus vrij vroeg aan op het internaat. De ene is wel al sneller weg dan de andere, maar sommige hebben daar echt nood aan. Ik probeer dat ook wel wat te beperken en te filteren met hen, of het puur 'stoom aflaten' is, of hebben ze een concrete vraag voor mij. (zorgopvoeder)

Er blijken tevens **verschillen in visie tussen opvoeders** over het al dan niet zelf opnemen van een brugfunctie.

Wij zetten altijd maar één stap, en dat is naar de beheerder gaan. Dan wordt dat wel allemaal boven ons hoofd besproken maar dat is ok... Wij worden wel op de hoogte gehouden. En als wij nu zeggen van 'die spreekt veel over ruzie en slechte weekends', dan wordt dat doorgegeven aan de school en zo gaat dat naar het CLB. Dan is dat weg van ons. (opvoeder)

Als ik kijk naar wat ik toen deed als er nog geen zorgopvoeder was: ik werkte hier-en-nu met de kinderen. Wat er thuis aan de hand was of op school, dat deed er niet toe. (zorgopvoeder)

Een zorgopvoeder vormt veelal een tandem met de beheerder, er is een duidelijke wisselwerking. Het aantal beschikbare uren voor deze functie loopt uiteen; van 6u/week tot een voltijdse functie. De haalbaarheid van het opnemen van een gedegen brugfunctie als zorgopvoeder wordt hierbij in vraag gesteld, maar evenzeer het mandaat van een onderwijsinternaat. In contact met externe actoren begeeft een zorgopvoeder zich veelal in een **grijze zone** en blijkt het moeilijk af te bakenen waar de zorg begint of eindigt.

Ik doe nu enkele schooljaren de zorg en in 't begin vlieg je erin en wil je alles 'oplossen', maar ze hebben mij in het pilootproject ook wel een spiegel voorgehouden, dat ik dat niet allemaal kan doen, dat ik mijn grenzen moet stellen. Maar de noden en die kinderen zijn er wel hé. (zorgopvoeder)

Misschien zijn we er nu te veel mee bezig, stel ik me soms de vraag. Dat we misschien te snel gaan reageren wanneer iemand met een verhaal komt en dat je meteen geneigd bent om in contact te gaan. (zorgopvoeder)

4.4.2 De uitbouw van een welzijnsnetwerk

De internaten bouwen stelselmatig kennis van de sociale kaart op en proberen in de ondersteuning van kinderen en jongeren in kwetsbare situaties een eigen hulpverleningsnetwerk uit te bouwen. Hierbij geven de internaten aan dat dit **weinig systematisch** gebeurt en dat het werkveld versnipperd is. Er is nood aan een kader en verbinding tussen internaten onderling. Het proefproject Onderwijsinternaten-Welzijn wordt hierin als zeer betekenisvol ervaren.

Het '**ons-kent-ons**' principe blijkt de leidende factor om de 'juiste' hulpverlener aan te spreken of snel connectie te kunnen maken met jongerenwelzijn, en dit in twee richtingen:

'Ons kent ons!' Het is belangrijk dat in de welzijnswereld ook de onderwijsinternaten gekend zijn, wie we zijn en wat we kunnen en ook wat we zeker niét kunnen. Dat we een brug worden met hen, en dat zij weten wat van ons kan verwacht worden, nu zeker met het nieuwe decreet... (zorgopvoeder)

In de opbouw van een eigen netwerk spelen evenzeer **toevalligheden** mee en kijken beheerders en zorgopvoeders de kat uit de boom op zoek naar nieuwe opportuniteiten. Internaten blijken ook niet altijd zicht te hebben op de regionale initiatieven van 1Gezin1Plan.

Ik zit daar in de wachtzaal folders te lezen en ik lees daar over RTJ¹⁶ de Tafels. Dat is een gratis mobiele dienst voor jongeren en hun netwerk (0 tot 25 jaar). Ze nemen elke vraag ernstig. Nu weten we geheel toevallig dat we met kinderen van Zelzate en Meetjesland daar kunnen aanbellen. (beheerder)

Mijn eerste indruk, want ik heb deze morgen toevallig nog iemand aangemeld, is dat RTJ de Tafels op dezelfde manier werkt als 1Gezin1Plan. Zij werken wel met tafels en vergaderingen. Een overleg noemen zij een tafelgesprek met cliënten. Ik zie dat ook een beetje als indicatiestelling, eventueel naar de jongeren toe. ELP kan je ook zien als indicatiestelling. Het lijkt allemaal nogal low profile. (zorgopvoeder)

De **proactieve rol** die beheerders en zorgopvoeders opnemen is kenmerkend voor hoe contacten door internaten zelf worden aangestuurd.

Als we merken dat het iets schools is dan nemen we dat op met de school of CLB. Gaat het rond psychosociaal welzijn – wat steeds meer het geval is – dan bevragen wij de ouders of ze zich ook zorgen maken en dan proberen wij via de netwerken die we al hebben. (beheerder)

Daar waar een **zorgopvoeder** mee kan ondersteunen blijkt het netwerk rondom het internaat sterk uitgebouwd:

Ik kan wel zeggen dat we een beetje een draaischijf zijn. We hebben goede contacten, zowel met CLB als met andere hulpverlening. We proberen echt in te zetten op een doorverwijzing of aanvulling op wat er al aanwezig is. Vooral bij de zorgopvoeder en mezelf. We hebben bij momenten goede samenwerkingen maar wij moeten vaak zelf op de deur kloppen. (beheerder)

4.5 Aanmelding en beroepsgeheim

Is het kind er gebaat bij of niet? Dit is de leidende vraag bij het delen van info volgens de bevraagde internaten. Internaten zijn sterk vragende partij om beter af te stemmen met OSD¹⁷ over de betrokkenheid van **consulenten** bij aanmelding en inschrijving op een internaat. Naast de realiteit dat consulenten overbevraagd worden, speelt ook de kijk van hulpverleners op zich hierin mee, alsook hoe het **contact met ouders** verloopt.

¹⁶ Rechtstreeks Toegankelijke Jeugdhulp

¹⁷ Ondersteuningscentra en Sociale Diensten Jeugdrechtbank

Respondenten geven aan dat er verschillende bewegingen door elkaar lopen. Ofwel neemt de consulent rechtstreeks contact op met het internaat met de vraag of er nog plaats is, ofwel krijgen ouders vanuit de jeugdrechtbank de mededeling dat zij zelf het internaat moeten zoeken. Ouders moeten dan op hun beurt terugkoppelen naar de jeugdrechtbank. Dit gegeven is volgens een opvoeder relatief nieuw en is recent via overleg met OSD besproken. Enerzijds wordt hiermee een duidelijk appel gedaan op de verantwoordelijkheid van ouders en blijft de regie in de eerste plaats bij de ouders liggen. Anderzijds krijgen internaten de nodige info niet altijd (op tijd) van ouders omwille van diverse redenen (schroom, angst, onzekerheid).

Respondenten tonen begrip voor de terughoudendheid op het delen van informatie vanuit het OSD, gezien ouders beschermd moeten worden en kansen moeten blijven krijgen. Internaten hebben geen beroepsgeheim maar discretieplicht¹⁸, maar de 'need to know' wordt door meerdere beheerders en opvoeders hoe langer hoe meer onderstreept.

Ik persoonlijk ben van mening als er een OCJ¹⁹ of jeugdrechtbank of een andere welzijnsactor betrokken is, dan móét die sowieso aanwezig zijn bij de inschrijving. Ook al zeggen ze dat het niet lukt, ik verwacht dat wel. Wat ik ook ne moeilijke vind, is dat OSD aangeeft dat niet alle consulenten hun dossiers goed kennen, en dan moeten wij maar door gaan vragen ... Dat vind ik een verkeerde insteek. (zorgopvoeder)

In het bijzonder in het eerste contact en de aanmelding voor inschrijving botsen de internaten op het beroepsgeheim. Ofwel zijn consulenten (nog) niet in beeld bij aanmelding en delen ouders geen info, ofwel doen andere **hulpverleners rondom het gezin** op hun beurt appel op hun beroepsgeheim. Hierdoor kunnen internaten geen doordachte beslissing maken in het belang van het kind of de jongere.

Als ouders, zelfs gesteund door contextbegeleiding of gelijk wie, komen aanmelden en je stelt die vragen en je krijgt daar dan geen antwoord op. En als je dan vragen stelt aan de school van waar ze komen, dan lossen die ook niet veel. En ik moet eerlijk zeggen dan heb je zelf ook wat terughoudendheid, ... Ik weet dat er soms verzwegen wordt dat iemand een gedragsprobleem heeft, uit schrik dat we ze niet gaan inschrijven. En dat zal soms ook zo zijn hé. (beheerder)

Uiteindelijk zijn wij op de werkvloer diegenen die de meeste uren doorbrengen met de kinderen, hetzij medisch of andere zaken, wij zijn 'de ouders' hé! We hebben ne keer gehad met iemand dat we pas na 1,5j wisten dat hij epilepsie had, ja dat kan niet hé! (opvoeder)

¹⁸ "Discretieplicht is de verplichting om bij het uitoefenen van een functie of ambt geen gegevens vrij te geven aan anderen dan wie recht heeft op die gegevens": Er mag ambtshalve info gedeeld worden met iemand anders van het team op voorwaarde dat die **relevant** is". [Meer info](#) (Klasse.be)

¹⁹ Ondersteuningscentrum Jeugdzorg

Een regelgevend kader wordt als belangrijk bevonden, mits de **gelijkwaardigheid** in communicatie en samenwerking overeind blijft, in een sfeer van openheid en vertrouwen. Opvoeders hebben echter weinig toegang tot communicatie met welzijnsactoren (en al zeker geen gedeeld beroepsgeheim). Vanuit discretieplicht delen ze belangrijke info met de internaatbeheerder maar kan de vertrouwensrelatie met de intern in het gedrang komen.

Kinderen die jou iets zeggen, en dan beloof je dat je dat tegen niemand zal zeggen. Dan meld je dat toch en merk je dat bv. de thuisbegeleiding dat niet goed heeft aangepakt met het gezin. En wie is er dan de dupe, het kind. Want de ouders zijn dan boos omdat het kind het hier heeft verteld. (opvoeder)

We zijn zogezegd een hulpverlener maar je krijgt niet het mandaat om verdere stappen te zetten, om ergens binnen te geraken. De GDPR privacywet maakt ook dat we niet alles mogen weten, maar we moeten wel altijd alles geven! (zorgopvoeder)

Ik heb ook al gehad dat een ouder die geen omgangsrecht meer had – en dat was niet met een consulent – altijd belde om zijn kind te horen. En dan ben ik zelf beginnen bellen met de justitie-assistent van die papa die altijd belde. Tja, dan ben je zelf wat voor detective aan 't spelen hé. (beheerder)

We krijgen zonet een mail van een school, 'ik dring aan op een opname'... Ik denk euh opname...! Wat is er met dat kind...?? Als CLB-medewerker van die school en als je weet dat het kind daar terecht zal komen, dan bel je toch ne keer naar dat internaat en geef wat info door... (beheerder)

Daar waar samenwerking vlot loopt, is volgens respondenten **het delen van informatie** eigenlijk geen issue.

Soms voelen we al in 't begin nattigheid, zeker als je al hoort dat er al veel hulpverlening op zit. Maar dan zijn wij ook al wat gerust dat er al gekende ondersteuning op zit. Dan zijn we al blij als we die info krijgen van bv. de contextbegeleiding, want dan weten we ook dat we een partner hebben die ons mee kan ondersteunen. (beheerder)

We hadden een vermoeden van misbruik en de opvoeders gaven telkens aan dat dit niet ok was, omdat ze bv. niet wisten of het kind ergens mocht gaan slapen. Dan hebben we dat doorgevraagd aan de consulent en dan heeft ze via een online teamsvergadering - niet in detail - verteld wanneer en waar iets gebeurd was, en wanneer welke maatregel geldt. (beheerder)

M.b.t het delen van de nodige informatie spelen **ouders** eveneens een cruciale rol:

Ouders ondertekenen een formulier dat ze akkoord gaan om info uit te wisselen. Ik mag dan ook info opvragen aan de CLB-contactpersoon, want dat staat er ook op. Ik heb zelden ouders gehad die dat niet willen. Het gebeurt natuurlijk nog altijd dat de andere partij aangeeft dat het niets kan delen, maar als de ouder het akkoord heeft gegeven, blijkt dit zelden een probleem. (zorgopvoeder)

Het vraagstuk rond het delen van informatie heeft niet alleen betrekking op de relatie tussen onderwijsinternaten en welzijnsactoren, maar speelt zich ook af op mesoniveau binnen het internaatssteam zelf. Vanuit een bepaalde (pedagogische) **visie** op taken en respectievelijke mandaten kijken internaten op verschillende, weliswaar genuanceerde manieren naar het delen van informatie.

Het is belangrijk dat we zoveel als mogelijk de achtergrond kennen van het kind, maar dan is het nog altijd aan de beheerder om bepaalde info te delen of niet te delen met de opvoeders. We willen dat elk kind een blanco blad krijgt om te starten. (beheerder)

Au fond wordt daar niet over gesproken op onze teamvergadering met opvoeders, als we dat vragen zou de beheerder dat wel zeggen. Veel collega's weten niet wie er onder de jeugdrechtbank valt. (opvoeder)

Als je geen info hebt, sta je puurder tegenover het kind dat binnenkomt. Als je afgaat op de info die allemaal gegeven wordt, kan je een zeer negatief beeld hebben. Nu komt het kind met weinig info binnen en krijgt het een eerlijke kans. (beheerder)

We brengen zoveel mogelijk in kaart en brengen dit dan op team naar iedereen, dus niet alleen naar de mensen die in die betrokken groep staan maar naar iedereen in het team (beheerder).

Wij willen het wat doorbreken als opvoeders aangeven dat ze een probleem hebben en een toverstaf willen zien bovenkomen. Daarom dat we bewust informatie over de kinderen willen delen, want het is een verhaal van en/en. (zorgopvoeder)

Besluitend kunnen we stellen dat het faciliteren van samenwerkingsverbanden op de brug tussen onderwijsinternaten en welzijn veronderstelt dat heel wat actoren rondom het kind en het gezin steeds meer info (willen) verzamelen. Dit brengt het complexe vraagstuk met zich mee welke vertrouwelijke info vanuit hulpverleners op eerste (bv. CLB) en tweede lijn (bv. OSD) gedeeld kan en/of moet worden met de nulde lijn; de onderwijsinternaten. De valkuil is dat het niet delen van belangrijke informatie tussen verschillende actoren kan leiden tot **machtsprocessen** van 'controle over' (Van Haute et al., 2018). Het gevoel geen controle te hebben op aanmeldingsprocedures doen onderwijsinternaten terugplooiën, of minstens twijfelen over de haalbaarheid van een traject (al dan niet terecht) van een kind of jongere met specifieke zorgnoden. Tot slot hebben internaten nog een weg af te leggen naar een **gedeelde visie op teamniveau**, gezien er zowel tussen internaten onderling als binnen éénzelfde team verschillende visies kunnen meespelen.

4.6 Spanningsveld onderwijskundige versus maatschappelijke opdracht

Hoe internaten een zekere maatschappelijke opdracht in hun dagdagelijkse werking verankeren neemt verschillende gedaantes aan. Dit sluit aan bij de brede connotatie die gegeven wordt aan een 'maatschappelijke opdracht' binnen onderwijs.

In het nieuwe decreet vinden we volgende, brede omschrijving:

*“De **maatschappelijke verwachting** ten aanzien van onderwijsinternaten is het zorgen voor kwaliteitsvol verblijf voor en begeleiding van internen, gericht op hun ontwikkeling en het realiseren van hun schoolloopbaan.”* (onderwijs.vlaanderen.be)

Onderwijsinternaten zijn voor een concrete invulling van een 'kwaliteitsvol verblijf' aangewezen op het Referentiekader voor Internaatkwaliteit (Onderwijsinspectie, 2018).

Hoe de 4 deelnemende internaten de concrete invulling van een maatschappelijke opdracht naar de praktijk vertalen, gaat van ad-hoc beslissingen in crisismomenten, intervisies op teamvergaderingen, tot het actief zoeken naar een professionaliseringsaanbod en inzet van externe welzijnspartners. Kortom respondenten verstaan onder de maatschappelijke opdracht vooral het opvangen van allerlei (welzijns)vragen en problemen die extra aandacht, ondersteuning en zorg van het kind, de jongere (en het gezin) vragen.

We kunnen besluiten dat internaten veel engagement tonen om internen met specifieke zorgnoden zoveel mogelijk te ondersteunen. Wanneer we het echter evident gaan vinden dat onderwijsinternaten een structureel tekort aan middelen gaan begrijpen in termen van 'out-of-the-box-denken' en 'teamdynamiek', worden juist de kinderen en jongeren met extra zorgnoden in de kou gelaten (Colonne, 2018).

Er worden heel wat lunchpakketten maandagochtend gesmeerd door enthousiaste opvoeders, omdat de kinderen zondag geen meekrijgen van thuis. (beheerder)

Ik denk niet dat ik de enige ben die al af en toe eens ééntje meegenomen heeft naar huis omdat er geen oplossing was. (opvoeder)

Eenzelfde beweging in engagement en betrokkenheid op gezinnen in armoede zien we terugkomen in scholen die eveneens worstelen met het evenwicht tussen een *maatschappelijke* dan wel *onderwijskundige* opdracht. Kinderen en jongeren die in een kwetsbare situatie opgroeien belangt de gehele samenleving aan. Noch scholen, noch onderwijsinternaten kunnen dit alleen aanpakken (Colonne, 2018).

4.6.1 Het ROK en het RIK

Scholen streven vanuit het ROK - 'Referentiekader Onderwijskwaliteit' - een duurzaam kwaliteitsvol onderwijs na (Onderwijsinspectie, 2017). Met het goedgekeurde decreet (14 juni 2023, Vlaanderen.be) hebben nu ook onderwijsinternaten een eigen referentiekader. Impliciet wordt met het RIK ook verwezen naar het spanningsveld tussen een onderwijskundige en maatschappelijke opdracht:

'Voor jongeren die op internaat geplaatst zijn via de jeugdhulpverlening, bevat het decreet de basis om hun toeleiding, aanmelding en benadering zo goed mogelijk te laten verlopen. De regeling bevat bescherming van zowel de jongere als van het onderwijsinternaat.' (onderwijs.vlaanderen.be)

Maar wie bepaalt de bescherming van de jongere enerzijds en van de internaatswerking anderzijds? Respondenten stellen zich vragen bij het decretale kader, dat zowel een bescherming van de jongere als van het onderwijsinternaat impliceert. Ze voelen zich als het ware 'dansen op een slappe koord', in de zoektocht naar een noodzakelijke begrenzing van die maatschappelijke opdracht van onderwijsinternaten.

Na een paar maanden was 't gedaan tussen een koppelke hier op internaat en wat er dan allemaal gebeurd is qua groepsdynamiek, verschrikkelijk! Dat was hier precies oorlog. Op dat moment hadden we toch ergens de stekker er moeten kunnen uittrekken. Bij dat meisje moest er ook allerlei hulpverlening opgestart worden. We hadden vanalles geprobeerd om die groepsdynamiek te redden, ook naar hen beide toe. Maar niets lukte. En waar zit dan de bescherming hé. Daarom zijn we ook heel alert op aanmeldingen, wat gaat dit brengen? (zorgopvoeder)

Betreft het spanningsveld tussen een onderwijskundige, dan wel maatschappelijke opdracht wordt vanuit het pilootproject gewerkt aan een gedragen afsprakenkader en ondersteuningsplan²⁰ tussen onderwijsinternaten en welzijnsactoren, om vanuit een gedeelde aanpak alvast meer duidelijkheid te scheppen (zowel tussen internaten onderling als in afstemming met welzijnsactoren).

De internaten staan niet weigerachtig om zich verder via het RIK te buigen over de maatschappelijke opdracht van internaten. Een beheerder benadrukt dat het pedagogisch project regelmatig geëvalueerd en bijgestuurd wordt, maar dat een decretaal kader zoals het RIK een nodig houvast biedt om systematisch oog te blijven hebben voor die maatschappelijke opdracht. Er worden wel vragen gesteld - ook door een opvoeder - over de vertaling en implementatie ervan in de praktijk, gezien in het RIK de 'kwaliteitsverwachtingen' m.b.t. welzijn breed omschreven zijn.

Het zijn vooral beheerders die nu mee zijn met het decretaal kader, waarop de vraag leeft hoe het team hierin nauwer te betrekken. Enkele internaten zetten hier al bewust op in, andere nog helemaal niet. Bovendien zijn er grote verschillen tussen internaten in Vlaanderen, en kan de concretisering van het RIK aldus sterk uiteenlopen volgens een respondent.

Tot zover internaten de ruimte krijgen om dit op maat van de bereikte doelgroep en werking te concretiseren, zien beheerders hier weliswaar kansen in.

Kansen geven en laagdrempeligheid, ligt wel ingebed in onze visie maar we moeten wat inboeten op studiebegeleiding. Dat is wel een uitdaging. RIK geeft aan om je daar als internaat zo goed mogelijk op te blijven uitdagen, op de zwaktes. (beheerder)

Het RIK vraagt dat je een bevraging doet naar kwaliteitsontwikkeling bij de ouders, maar bij ons heeft dat geen zin om dit via mailing te doen! Dit vraagt capaciteit, draagkracht van gezin, ... Dit is niet op maat van onderwijsinternaten. (beheerder)

4.6.2 Opleidingsprofiel opvoeders

Het wisselen tussen een onderwijskundige dan wel maatschappelijke opdracht daagt internaten uit op een gediversifieerd samengesteld opvoedersteam. In die betekenis blijken er geen typische, dan wel atypische profielen binnen een opvoedersteam te bestaan. De keuze voor een bepaald profiel van een opvoeder is verbonden met het pedagogisch project van het internaat, de doelgroep internen die wordt bereikt, alsook de financiële omkadering en

²⁰ In de rapporteringsfase van dit onderzoek wordt dit volop uitgewerkt en geconcretiseerd met de deelnemende partners van het pilootproject Onderwijsinternaten – Welzijn (CNOW1).

voorgeschiedenis van het internaat. De opleidingsprofielen tussen de bevroegde internaten lopen bijgevolg sterk uiteen.

We hebben bewust een psycholoog aangeworven maar kunnen haar nu geen uren IB geven, wel volgend schooljaar met de extra ORE. (beheerder)

Als je moet openstaan voor meer kinderen met een rugzak, dan zouden wij dat niet alleen met 'leerkrachten' als opvoeders kunnen. Nu doen wij onze job als leerkracht op een internaat wel goed, maar we zouden zeker deugd hebben met vorming over hoe omgaan met bepaalde problemen. (opvoeder)

Je merkt wel dat mensen met een vooropleiding ortho of psychologie, die gaan al vlugger kunnen kaderen hé. Maar de theorie is niet alles. Ik vind het een meerwaarde dat je dit zelf kan kiezen qua personeelsbeleid. Je bent ook bezig met opvoeden, en opvoeden doe je samen en dan is 't goed dat je verschillende visies hebt die je kan samenleggen. (beheerder)

Hier was het profiel als leerkracht, allé 12j geleden, een voordeel omdat het met studie is en dat zagen ze als een pluspunt. In sommige internaten is het echt een pluspunt als je orthopedagogie hebt gestudeerd. (opvoeder)

Alle opvoeders in team hebben een sociale richting gestudeerd. Er is ook een leerkracht maar die heeft dan ook ortho gedaan. Vroeger hadden we wel een paar leerkrachten. (opvoeder)

Ik ga toch wel vooral kiezen voor iemand met een pedagogische, didactische achtergrond. Studiebegeleiding is echt belangrijk voor mij. (beheerder)

Van een bewuste mix van profielen tot louter sociale dan wel onderwijskundige profielen, alle internaten maken keuzes vanuit uiteenlopende argumenten.

Het nieuwe decreet kan mogelijks aanzetten tot een meer gediversifieerd personeelsbeleid, waarin keuzes nog explicieter kunnen gemaakt worden naargelang doelgroep en respectievelijke noden (Vlaanderen.be).

4.6.3 Crisis in de (grijze zone van) jeugdhulp

De stijgende druk op de wachtlijsten in de jeugdhulp is alom gekend; een steeds groter wordende groep kinderen en jongeren in een VOS krijgen niet de gepaste ondersteuning en hulpverlening. Zoals eerder gesteld wordt in de conceptnota Onderwijs-Welzijn (Vlaanderen.be) voor een deel van het antwoord in de richting van onderwijsinternaten gekeken. Vanuit het opnemen van een 'contextnabije, vermaatschappelijkte' rol worden vandaag steeds meer kinderen en jongeren in een VOS (tijdelijk) in onderwijsinternaten opgevangen. De internaten in het pilootproject maken zich zorgen over de steeds groeiende planlast (dossiers die niet op tijd verwerkt geraken) van consulenten in OSD²¹, waarop jongeren in een VOS meer en meer naar internaten doorschuiven als communicerende vaten.

Een kanttekening hierbij is echter het onderscheid tussen de ervaren planlast van het OSD en de eigenlijke wachtlijsten ten gevolge van structurele tekorten aan beschikbare plaatsen in de jeugdhulp. Het gevaar is dat onderwijsinternaten overwegend **instrumenteel** ingezet worden om de druk op de wachtlijsten te verlagen. De vraag is of hiermee effectief het recht op hulp van kinderen en jongeren in kwetsbare situaties gevrijwaard wordt.

Vroeger was het internaat er als steun voor het gezin, en de ouders die zagen ons ook als steun én die steunden ons ook eigenlijk. Maar we zijn nu meer een oplossing geworden, terwijl we vroeger meer een steun waren. (beheerder)

Wij proberen echt wel, als er hulpverlening op zit, de neutrale partner te zijn. We proberen een verlenging te zijn van de opvoeding en structuur te bieden, maar dat wij niet diegene gaan zijn om met het vingertje te gaan wijzen. Want we merken als we dat doen, dat er minder vlug iets bereikt wordt. We proberen ook letterlijk samen aan tafel te zitten met de contextbegeleiding en de ouders. (beheerder)

Om te komen tot een maximalistische visie op ondersteuning van kinderen, jongeren en gezinnen in kwetsbare situaties is een **gedeelde pedagogische verantwoordelijkheid** (Bouverne-De Bie, 2016) nodig vanuit een gezamenlijke visie op het traject van de intern.

We hebben onze doelgroepen enorm zien veranderen. Vroeger waren het vooral kinderen uit de buurt, en was de voornaamste reden van aanmelding dat het kind niet op school geraakte, of er is te weinig structuur, of een éénoudergezin. En we hebben dat zien verschuiven naar meer en meer kinderen die in een VOS zitten. (beheerder)

²¹ Ondersteuningscentra Jeugdzorg en Sociale Diensten van de jeugdrechtsbank

In 't begin als ik hier werkte was er niemand geplaatst door de jeugdrechtbank en nu is dat rond 1/3. Vooral basisonderwijs, die veel thuisbegeleiding hebben. (opvoeder)

Ik vind ook wel dat er velen in die grijze zone blijven, waar wij van weten dat het thuis echt niet ok is, maar daar zit niets op, geen hulpverlening. Dan zit je wel blok. (zorgopvoeder)

Internaten staan vaak machteloos in schrijnende casussen, waarop zich strategische doch moeilijke **keuzes** opdringen en het belang van het kind of de jongere onder druk komt te staan.

Elke beheerder zal jou dat zeggen. 'Heb je nog een plaatsje?' En dan zijn wij al de 5de telefoon, maar soms helpen we dat kind daar niet mee, want als we onze deur openzetten dan is dat voor ons weer een kind erbij met een complexe rugzak. Maar dan komt dat kind ergens onderaan een wachtlijst. Terwijl als dat kind thuisblijft, 't is erg om te zeggen, dan geraakt dat kind naar boven op de wachtlijst. (beheerder)

Beheerders missen een **geïntegreerde aanpak** tussen internaten en welzijn, waarin onderwijsinternaten gezien en gehoord worden in diens werkwijze en pedagogisch project.

Dat de school ons vraagt, omdat er geen andere oplossing is wanneer het thuis geëscaleerd is. En zonder iets hé, zonder donsdeken, hoofdkussen, tandpasta, tandenborstel, niets hé, ze worden hier gewoon door school afgezet, is ook al gebeurd. (beheerder)

Er moet een plan zijn. Als men het kind bv. voor dit schooljaar op internaat laat en dat zij weten waar we aan gaan werken. En niet zo van, 'ge krijgt een vonnis voor die periode en we zien maar', en dan komt er een verlenging van het vonnis. Nu is er daar echt te weinig opvolging in, we moeten dat zelf vaak aangeven. (beheerder)

Verschillende perspectieven op een internaatsverblijf van een kind of jongere in een VOS worden hiermee blootgelegd. Jongerenwelzijn is naar verluid in de eerste plaats gefocust op een zo snel mogelijke terugkeer naar huis, daar waar onderwijsinternaten inzetten op een tweede, aanvullende thuis en eerder een lang verblijf. Hierdoor ontstaan **frieties** t.a.v. verwachtingen tussen onderwijsinternaten en welzijnsactoren. Vanuit het pilootproject worden stappen gezet om met elkaar hierover in dialoog te gaan.

We zijn altijd in de hoop dat het blijvend is, we streven ernaar om hen uit te zwaaien als ze in 't 6de middelbaar zitten. (opvoeder)

Wat we nu zien is dat kinderen veel korter op internaat zitten bij ons en dikwijls maar als tussenperiode. Ze komen van een MFC²² en het internaat dient dan als tussenstap voor ze definitief naar huis gaan. Maar nog eerder het omgekeerde nu, er is geen plaats in een MFC, en dan vul je de rol op van welzijn bijna hé. (beheerder)

We hebben vooral goede ervaringen met kinderen die hier lang verblijven. Misschien raar, maar dan loopt het goed. Als je iets lang opbouwt met een kind, dan ken je dat kind heel goed, creëer je ook een band met de ouders en de consulent. (beheerder)

Anderzijds, we weten ook niet altijd in zo zware gevallen of we er goed aan doen om die gasten te proberen lang bij ons te houden. Want ogenschijnlijk gaat het dan goed, maar het gaat helemaal niet goed... (zorgopvoeder)

4.6.4 Vermarkting in onderwijs en welzijn

Door de druk op zorg en welzijn in onze samenleving zijn efficiëntielogica's meer dan ooit terug van weggeweest. Economische principes komen naast de kwaliteit van hulp en ondersteuning te staan. Onderwijsinternaten op de brug met welzijnsactoren zijn communicerende vaten geworden (cf. druk op wachtlijsten). Dit hoeft niet per se tot negatieve uitkomsten te leiden voor kinderen en jongeren; de bevroegde internaten stellen een steentje te kunnen bijdragen.

Tegelijk zijn de internaten ook zeer bezorgd, gezien de schaalvergroting decretaal wordt opgedrongen en hiermee het DNA van kleinere entiteiten, het contextnabije, dreigt verloren te gaan. Zoals eerder beschreven in de probleemstelling, zit deze belangrijke paradox in het nieuwe decreet verscholen. Bovendien worden internaten soms in een hoekje geduwd om hun bestaan te blijven vrijwaren naar de toekomst toe.

²² "Een multifunctioneel centrum (MFC) richt zich tot personen met een handicap tot en met 21 jaar (uitzonderlijk verlengbaar tot en met 25 jaar). Een multifunctioneel centrum biedt begeleiding, dagopvang, verblijf. Voor ondersteuning van een multifunctioneel centrum is een jeugdhulpbeslissing van de intersectorale toegangspoort (ITP) nodig." (www.vaph.be)

We moeten er ook mee om kunnen, want we kunnen ook geen half internaat meer hebben. Als we zien dat het in een leefgroep moeilijk gaat, dan gaan we naar oplossingen zoeken, bv. kind laten aansluiten bij andere leefgroep, of aanpassingen in de leefgroep. Wij durven wel ver gaan, maar ook omdat we moeten. We hebben nu heel veel kinderen met autisme, hechtingsproblematiek, gedragsproblemen. (beheerder)

Op een overleg zei ik gisteren nog dat ik wel snap dat ze die internaten van 30 er van tussen willen, kost allemaal veel geld. Maar een andere collega zei dat juist het kleinschalige, dat maatschappelijke is dat warmte biedt. En we zijn volledig de andere kant aan 't opgaan met fusioneren, en welzijn dat er nu op betrokken wordt. Dan zijn we onze vermaatschappelijke rol volledig kwijt aan 't spelen. (zorgopvoeder)

We hebben vaak type 3 kinderen, maar internaten zijn hier niet op afgestemd. En wij doen dat dan wel, we gaan dat proberen. Soms doen we echt stunts, maar dat is voor dat kind ook jammer wanneer het dan toch niet lukt. Terwijl we al van in 't begin wisten dat de kans klein zou zijn dat het zou werken. (opvoeder)

Je hebt bv. 8 kinderen in een leefgroep en 10 plaatsen en het draait juist allemaal goed. Er komen dan 2 kinderen bij om die schaalgrootte te halen en dan is diene dynamiek helemaal kwijt. En dan denk je niet meer i.f.v. kwaliteit maar kwantiteit. (beheerder)

4.7 Naar goede praktijken

Respondenten geven aan dat er in het pilootproject heel wat praktijkvoorbeelden naar boven komen in de onderlinge uitwisseling tussen de internaten. Dit werkt naar verluidt zeer inspirerend en versterkend (ook in relatie tot welzijnsactoren).

Een heel fijne groep, vooral fijn om te kunnen uitwisselen. Zorgt voor een samenwerking over de netten heen, dat door het pilootproject wordt aangestuurd. Maar ook de nieuwe contacten met welzijnsactoren is al op zich fijn om te bereiken. (beheerder)

Door met mensen te communiceren, effectief door ze op een fysieke manier te zien, gaan we sneller die verbinding maken. Nu lijkt het soms, of leek het soms, dat wij als internaat bij een probleem informatie doorgeven maar dat wij niet echt gehoord werden, niet au sérieux werden genomen. (opvoeder)

Hieronder worden terugkerende thema's uit de diepte-interviews besproken, met het oog op concrete verbeteracties.

4.7.1 Professionalisering en vorming

Een internaatbeheerder hekelt het gebrek aan **middelen** voor professionalisering, anderen ziet vooral kansen in een gedeeld professionaliseringsaanbod over de netten heen. Dit laatste wordt ook gedeeld in de klankbordgroep van het pilootproject.

Opleidingen? Wij krijgen geen middelen om te professionaliseren vanuit de overheid. Wij doen dat zoveel mogelijk met eigen middelen. (beheerder)

Er is nog geen verbinding tussen internaten onderling binnen een professionaliseringsaanbod. Dit zou zeker een meerwaarde zijn. Onze opvoeders smeken om over 'omgaan met moeilijk gedrag', groepsgericht, om daar meer ervaringen over uit te wisselen. (beheerder)

4.7.2 Psychosociale begeleiding

Zoals eerder besproken is er in de zoektocht naar een evenwicht tussen een groepsgerichte en individuele ondersteuning nood aan een **structurele inbedding** van psychosociale begeleiding op internaten. In samenwerking met Samen1Plan zijn enkele internaten al eerder gestart met een eerstelijnspsycholoog voor enkele internen. Vanuit het pilootproject is er nu een extra impuls om dit breder in te zetten in de internaten met middelen van Stad Gent. Een belangrijk aandachtspunt hierbij is blijven stilstaan bij de samenwerking en afstemming tussen een eerstelijnspsycholoog en het internaatsteam zelf. Er leven verschillende invullingen over de positionering van een **eerstelijnspsycholoog** t.a.v. het internaatsteam.

Wij hebben wel al kinderen die therapiesessies volgen vanuit ELP vanuit Samen1plan. Toch zo'n 5-tal kinderen van de 40 van deze vestiging per jaar. Soms ook met het CGG²³. Maar dat doen we natuurlijk niet alleen, is samen met ouders, school, CLB. (beheerder)

²³ Centrum Geestelijke Gezondheidszorg: gespecialiseerde diensten die voornamelijk werken op 2de lijn, op verwijzing van andere hulpverleners.

Een psycholoog die een stukje op 't internaat werkt, waarbij mensen raad kunnen bij vragen of aanwezig is bij overlegmomenten. Om op psychosociaal vlak tips te geven aan opvoeders: 'wat doe je beter wel of niet bij dat kind, hoe kan je het aanpakken'. Maar ook voor de kindgesprekken. (beheerder)

Wat ik wel belangrijk zou vinden is een soort van vliegende psycholoog zoals in het buitengewoon onderwijs, al is het maar een halftime voor de internaten in Gent. Dat je heel dichtbij, direct kan inpikken. (beheerder)

4.7.3 Coördinatie met vaste ankerpunten

Onderwijsinternaten hebben nood aan vaste ankerpunten om de brug naar welzijn te maken. De fragmentering van de welzijnssector zorgt ervoor dat onderwijsinternaten het bos door de bomen niet meer zien. Internaten botsen op versnippering binnen de welzijnssector en weten niet goede welke dienst voor wat staat, en welke rol ze moeten of kunnen opnemen (Kick off, pilootproject Internaten-Welzijn, 2022).

Sommige welzijnsactoren lijken zich op hun beurt terug te plooiën vanuit een afgebakend mandaat, omwille van planlast of onwetendheid over onderwijsinternaten.

Zo ontstaat er een zekere beschermingsreflex of handelingsverlegenheid in verschillende richtingen. De bevroegde onderwijsinternaten pleiten daarom voor laagdrempelige, structurele ankerpunten.

Er is geen enkele CLB-medewerker die naar het internaat komt hé. Er zou een CLB-medewerker moeten komen in Gent specifiek voor de internaten. (beheerder)

Een persoon die verbonden is aan het internaat, of die een aantal scholen heeft maar ook het internaat. En best ook scholen waar wij kinderen hebben, dat we niet dubbel gaan werken. (zorgopvoeder)

Wat wij hopen in de verdere samenwerking met welzijn is dat er wat meer coördinatie komt tussen de verschillende diensten. Want nu hang ik af van veel goodwill van mensen. Dat gaat over de zorgcoördinatoren binnen de scholen, hun CLB's, en wij hebben 16 à 17 verschillende scholen hé. (zorgopvoeder)

Een algemene coördinatie zou goed zijn, zoals het verbindingsteam eigenlijk een beetje doet hé. Eén persoon om al die partijen wat te bundelen. (zorgopvoeder)

4.7.4 Inzet op vrije tijd

Een onderwijsinternaat staat mede in voor een brede persoonsontwikkeling (cf. RIK) en wil dus ook inzetten op vrijetijdsbesteding. In het bijzonder voor kinderen en jongeren in een kwetsbare situatie zijn **drempels** naar vrijetijdsbesteding vaak hoog (Naert, Colonne & Eerdeken, 2022). Kinderen en jongeren op een internaat vinden tijdens weekends lang niet allemaal de weg naar het lokale vrijetijdsaanbod, geven ook opvoeders en beheerders aan.

Het gebeurt wel dat iemand gaat voetballen op woensdag maar zeer weinig hoor. Dat is wel jammer, want we hebben hier twee zusjes die supergoed turnen, en dat wij zeggen dat ze in een turnschool zouden moeten kunnen zitten. Eigenlijk wordt er daar niet veel over nagedacht. Moeten wij dan misschien meer de ouders contacteren? (opvoeder)

De internaten zetten allen binnen de eigen werking in op vrije tijd, maar de brug naar externe vrijetijdsorganisaties wordt weinig gemaakt vanwege logistieke en organisatorische **obstakels**. Er wordt volgens respondenten bovendien te snel uitgegaan van de evidentie dat internaten dit altijd (kunnen) opnemen.

Wij hebben een jeugdbeweging in onze internaatswerking: oudste internen die leiding geven over de jongsten, en nu komt er iemand kijken van de KLJ. Maar daar komt wel wat organisatie bij kijken! (beheerder)

Dat de jeugdrechtbank eigenlijk zelf niet goed op de hoogte is van wat wij doen en niét doen, vind ik echt ne moeilijke. Zelfs ouders ook hé, dat ze ervan uitgaan dat wij ze naar een hobby brengen, maar dat gaat gewoon niet. Wij hebben bv. 40 min kwijt om 12 kinderen op te halen te voet aan de school, maar dat is eigenlijk geen taak voor een opvoeder hé. (opvoeder)

Een respondent verwijst in dit verband naar het pilootproject Onderwijsinternaten-Welzijn in Brussel, waar via het samenwerkingsverband SONJA Erteejee²⁴ (RTJ of Erteejee) ingezet wordt op vrijwilligersvervoer van internen naar vrijetijdsbesteding. Het is naar verluid een thema dat sterk leeft in zeer veel verschillende internaten in Vlaanderen en Brussel.

²⁴ Samen Onderweg Naar Jeugdhulp Anders binnen de Rechtstreeks Toegankelijke Jeugdhulp (sonja-ertejee.be)

4.7.5 Inzet op transparantie en betrokkenheid

In de inleiding wordt gewezen op het belang van internaten op de kaart te zetten, in het bijzonder op de brug naar welzijn. Er is niet alleen te weinig knowhow bij internaten over de sociale kaart, omgekeerd hebben welzijnsactoren te weinig zicht op die 'contextnabije' rol die onderwijsinternaten vandaag vervullen (cf. crisis jeugdhulp). De nood aan het **expliciteren van rollen** en mandaten in ontluikende samenwerkingsverbanden is geen nieuw gegeven, en is kenmerkend voor lerende netwerken in o.a. zorg, welzijn en onderwijs. Het komt erop aan om hierbij te streven naar een gelijkwaardige samenwerking, waarin ook ruimte is om conflictueuze materie een plaats te geven (Naert, Colonne & Eerdeken, 2022).

Het pilootproject zet hierin al belangrijke stappen, maar de bezorgdheid leeft op welke manier dit kan gecontinueerd en opengetrokken worden naar alle onderwijsinternaten in Vlaanderen én welzijnsactoren.

Op het niveau van de dagdagelijkse werking geven respondenten vooral aan om in de afstemming die er al is veel duidelijkere afspraken te maken over wederzijdse verwachtingen. Internaten stellen zich hierbij wendbaar of juist begrenzend (organisatorische obstakels) op.

Welke rol neemt de ouder op, welke rol neemt de school op, welke rol nemen wij en de consulent op? Dat zijn voor mij echt goede praktijkvoorbeelden. Echt diene driehoek, en die rollen kunnen echt verschuiven van casus tot casus afhankelijk van hoe dicht je al bij het kind staat. (beheerder)

De verwachtingen zijn soms niet afgestemd. Bv. een kind moet naar de tandarts, en normaal nemen ouders dat op, maar de jeugdrechtbank gaat er vanuit dat wij dat opnemen. Dat de jeugdrechtbank eigenlijk zelf niet goed op de hoogte is van wat wij doen én niet doen, is een probleem. (zorgopvoeder)

Door samen te werken met de consulent, de school, de psycholoog hebben we de band met mama deels kunnen herstellen. Die kinderen zijn uiteindelijk in een MFC terecht gekomen, maar we hebben dat op een mooie manier kunnen doen. Er was een consulent die heel betrokken was, die ik ook regelmatig kon bereiken. Ook iemand van thuisbegeleiding. En ook altijd kunnen samenkomen, opbouwend maar soms ook moeilijke gesprekken, hier op internaat maar ook een keer op OCJ. (beheerder)

Er is vooral telefonisch contact met de consulenten, voor mij is dat ok. Is voor mij ook niet haalbaar om naar daar te komen. Maar het is een verhaal van betrokkenheid. (beheerder)

De persoon die het gezin begeleidt, dat ze heel goed weten, bv. via stappenplan, dat wanneer het kind op internaat gaat, dat ze weten 'wie ze op welk internaat moeten aanspreken'. Dat er een soort van kapstok is en dat dit voor alle diensten zo is. (zorgopvoeder)

4.7.6 Inzet op trajectcontinuïteit

In de jeugdhulp is sinds de casus van Jordy²⁵ 'zorgcontinuïteit' een heet hangijzer. Uit veel onderzoek blijkt het wegwerken van breuklijnen in de overgang van jeugd- naar volwassenenhulp een complex verhaal op verschillende niveaus.

Hoe anticiperen internaten op mogelijke breuklijnen in het internaatstraject van een jongere in een kwetsbare situatie? Het is een thema dat ook steeds meer leeft in onderwijsinternaten. Steeds meer jongeren in een VOS worden door de jeugdrechtbank geplaatst in een onderwijsinternaat via een zogenaamde VIST-SA, een versnelde indicatiestellingen toewijzing (Vlaams Parlement.be). De financiering gebeurt via Jongerenwelzijn tot de leeftijd van 18j. Het gezin of de jongere van 18j kan veelal niet zelf instaan voor verdere financiering. Internaten zoeken actief naar oplossingen, maar het vraagt tijd om hier ook proactief op in te zetten. Internaten kleuren buiten de lijntjes, vanuit een sterke betrokkenheid op dit thema. Maar evenzeer leidt het tot machteloosheid bij alle betrokken partijen.

Een jongen van 21 met een asielaanvraag heeft via de school externe ondersteuning. Hij zit hier voor de helft van de prijs en via een andere organisatie wordt de andere helft betaald. We hebben nog een organisatie – vzw Doorbraak – en wanneer we een casus bespreken bekijken zij om te steunen. Voor mij persoonlijk zit het ook in onze familie, we hebben ook één kind dat we hier steunen. Maar ja, dat is dan op basis van de goodwill van de omgeving. Dat is niet structureel. (beheerder)

²⁵ Jordy werd in 2016 dood aangetroffen in een tent op de Blaarmeersen te Gent. Hij werd op 18j na een verblijf in een instelling dakloos. De casus veroorzaakte een storm aan protest in de jeugdhulp en daarbuiten. De casus zet de kloof tussen jongerenwelzijn en de volwassen hulpverlening tot op vandaag op de kaart.

We proberen voor een paar kinderen, waarvan we weten dat er kamertraining zal moeten opgestart worden, in gesprek te gaan met externe partijen, om toch te luisteren of die niet al op een wachtlijst kan. Want het stopt hier straks. We proberen dat dus iets vroeger in gang te zetten dan 18 jaar, ook als een pleeggezin zegt dat het stopt op 18j. (beheerder)

Als ze in het 5de middelbaar zitten, kunnen ze nog niet naar huis. Dan moesten wij zelf naar het CLB, maar voor Opgroeien is dat gedaan. Dat versta ik niet. Dat kind is al van 8j onder de JRB, dat probleem is niet opgelost hé, zij is wel nog altijd schoolgaande jeugd. De consulent heeft wel gezegd als ze 18 wordt, dat ze alle nodige info zal geven. Maar 't is niet omdat een kind 18 wordt, dat alles plots opgelost is. (beheerder)

5. Algemeen besluit

Het antwoord op de vraag hoe de deelnemende internaten kijken naar de invulling van een 'vermaatschappelijke', contextnabije rol in relatie tot welzijnsactoren, is niet eenduidig en is onlosmakelijk verbonden met de aangehaalde **spanningsvelden**.

De decretale verankering van een maatschappelijke opdracht, het zoeken naar een balans tussen kindgerichte en contextgerichte ondersteuning en tussen groepsgerichte dan wel individuele werkvormen, plaatsen de nood aan erkenning van een *eigen* **professionele identiteit** van internaten op de voorgrond.

Naast *erkenning* klinkt ook de expliciete vraag naar meer inzet op **herkenning**: de werking van internaten is te weinig gekend, met grote gevolgen voor de ondersteuning van kinderen en jongeren in kwetsbare situaties. Het gaat hier volgens respondenten niet alleen over meer middelen maar ook over een gedeelde verantwoordelijkheid vanuit een gelijkwaardig partnerschap, met aandacht voor verschillende rollen en respectievelijke mandaten.

In de **brug naar en van school** komt de botsing tot uiting tussen enerzijds de vraag om een internaat te mogen blijven zijn, vanuit het appel op een sterke groepsgerichte maar contextnabije thuissituatie. Anderzijds krijgt een *eigen* (nieuwe) identiteit langzaam vorm in ontluikende netwerken. Internaten nemen in die zin al relatief veel welzijnsopdrachten op, nemen hiervoor (proactief) verantwoordelijkheid op maar sturen vooral zelf nog aan.

De roep naar meer en nauwere samenwerking met CLB en consulenten is niet nieuw (Dingenen, 2017), maar vanuit de veranderde (beleids)context zit er extra ruis op de communicatie met welzijnsactoren. De verschillende perspectieven van welzijnsactoren zijn echter niet bevraagd in de scope van dit onderzoek. De continuering van het pilootproject biedt mogelijks kansen om welzijnsactoren hierin ook stem te geven (bv. via lerende netwerken).

Hoe onderwijsinternaten willen **samenwerken** met welzijnsactoren krijgt vanuit het perspectief van internaatbeheerders concreet vorm via een gezamenlijke geïntegreerde aanpak, waarin het pilootproject al concrete stappen zet via een '*draaiboek kwaliteitsvol verblijf op internaat*'²⁶. Het opvoedersperspectief lijkt meer gelaagd en nog sterker verbonden met de zoektocht naar een *eigen* professionaliteit. Hierdoor kunnen ogenschijnlijk de **belangen van het kind** soms tegenover de belangen van het team komen te staan. Waar mogelijk worden schaarse middelen gemaximaliseerd en ten koste van (extra) kindtijd ingezet voor professionalisering en intervisie. Deze weloverwogen keuzes maken duidelijk dat onderwijsinternaten te weinig op alle niveaus kunnen werken aan het belang van het kind in een kwetsbare situatie.

²⁶ Door projectcoach (Samen1Plan, Gent-Scheldekraacht) ontwikkeld samen met de deelnemende internaten van het pilootproject. Het draaiboek krijgt nog verder gestalte in de praktijk en bevindt zich in een experimenteerfase.

Het **delen van informatie** blijkt (zoals vaker in intersectorale samenwerkingen) een heet hangijzer. Internaten stellen dat ze nog al te vaak als louter **instrumentele oplossing** gezien worden, terwijl men vanuit een vertrouwensrelatie met de intern van grotere betekenis kan zijn op de brug met school en welzijn. De internaten claimen geen beroepsgeheim, maar vragen meer gezien en gehoord te worden door alle betrokken partijen, zodat er effectief een gedeelde verantwoordelijkheid opgenomen wordt. Onderwijsinternaten niet betrekken rond belangrijke beslissingen in het leven van een kind of jongere (al of niet in een VOS) gaat voorbij aan de **'kracht van het normale'** en de betekenisverlening van een thuisvervangende situatie.

De bevroegde opvoeders kijken niet allen evenzeer vanuit een breed **socialpedagogisch perspectief** naar (moeilijk) gedrag van kinderen en jongeren in een kwetsbare situatie. Er is veel begrip voor moeilijk gedrag doch niet altijd voldoende achtergrondinformatie (niet elk internaats heeft een 'zorgopvoeder'), of de maatschappelijke inbedding van problemen van gezinnen, en dus ook van kinderen, wordt niet altijd gezien. Dit kan te maken hebben met uiteenlopende brillen en opleidingsprofielen, maar evenzeer met weinig kansen om intersectoraal in dialoog te gaan.

De vraag naar **lerende netwerken** leeft in de ruimere context van het pilootproject en kan een **eerste stap** zijn in meer oog hebben voor structurele componenten van gedrag van kinderen en jongeren in een VOS (Naert, Colonne & Eerdeken, 2023). De complexe problemen van deze kinderen, jongeren en gezinnen vertalen zich immers niet naar eenvoudige, kant en klare oplossingen. Ook opvoeders actief betrekken in deze lerende netwerken kan een impuls zijn voor visieontwikkeling op teamniveau. In het bijzonder voor die internaten waar nog geen tijd en ruimte is voor intervisie voelen opvoeders zich minder betrokken op de implementatie van het Referentiekader Internaatkwaliteit.

Tot slot worden concrete **good practices** gesuggereerd voor de nabije toekomst. De nood aan vaste, (psychosociale) ankerpunten wordt meermaals aangegeven. Dit sluit aan bij een grootschalig onderzoek over verkennende bezoeken aan onderwijsinternaten. De boodschap klonk toen al zeer eenduidig (Vlaanderen.be, 2020, p.73):

“Geef de pedagogische begeleidingsdienst en het centrum voor leerlingenbegeleiding (CLB) een opdracht in de begeleiding van de internaatswerking of voor individuele internen.”

BRONNEN

Bouverne-De Bie, M. (2016). *Progressief onderwijs: toen en nu. Sociaal Cultureel Werk en Samenlevingsopbouw*. Gent: UGent, *Faculteit psychologische en pedagogische wetenschappen*.

Colonne, L. (2018). *De relatie tussen onderwijs en welzijn in de strijd tegen (kinder)armoede. Een onderzoek naar de samenwerking in een pilootproject in Gentse scholen*. Masterproef, UGent: https://lib.ugent.be/fulltxt/RUG01/002/509/416/RUG01-002509416_2018_0001_AC.pdf

Coussée, F., Bradt, L., Roose, R., Bouverne-De Bie, M. (2010). *The emerging social pedagogical paradigm in UK child and youth care: Deus ex machina or walking the beaten path?* British Journal of Social Work 40, 789-805. doi:10.1093/bjsw/bcn147

Departement Onderwijs en vorming (2021). *Referentiekader voor Onderwijskwaliteit*. Opgehaald van <https://onderwijs.vlaanderen.be/sites/default/files/2021-07/Referentiekader%20OK.pdf>

Departement Onderwijs en vorming (2023). *Onderwijsinternaten. Omzendbrief*. Opgehaald van <https://data-onderwijs.vlaanderen.be/edulex/document/16039>

Departement Onderwijs en vorming (2023). *Decreet onderwijsinternaten*. Opgehaald van <https://onderwijs.vlaanderen.be/nl/decreet-onderwijsinternaten>

Dingenen, A. (2017). *7500 Kinderen en jongeren met 750 verhalen. Naast groepswerking ook maatwerk nodig in de internaten*. In *Dialogo. Tijdschrift voor katholiek onderwijs Vlaanderen*, 2, 6-11.

Dingenen, A. (2019). *Onderwijsinternaten uit de marge. Het belang van kwalitatief werken aan brede persoonsvorming*. In *Dialogo. Tijdschrift voor katholiek onderwijs Vlaanderen* 4, 44-49.

Eerstelijnszone (2021). *Basistekst bij de pilootprojecten Conceptnota Onderwijs-Welzijn van 9 juli 2021*. Opgehaald van https://www.eerstelijnszone.be/sites/default/files/basistekst_piloot_internaten.pdf

Eén Gezin één Plan. Opgehaald van <https://www.jeugdhulp.be/netwerken/een-gezin-eeen-plan-1q1p>

Fusarelli, B.C. & Lindle, J.C. (2011). *The Politics, Problems, and Potential Promise of School-Linked Social Services: Insights and New Directions From the Work of William Lowe Boyd*. *Peabody Journal of Education*, 86(4), 402-415.

Naert, J. (2019) *A life world perspective on continuity of care in youth services*. University of Ghent. Department of Special Needs Education.

Naert, J., Colonne, L., Eerdekens, W., Thys, S. (2022). *Op het randje. Onderzoek naar de brug tussen actoren in het domein jeugdwelzijnswerk, jeugdhulp en onderwijs die werken met jongeren in kwetsbare situaties in Gent*. [Rapport 2]. Gent: Arteveldehogeschool.

Onderwijsinspectie (2017). *Bronnendocument referentiekader voor onderwijskwaliteit*. Opgehaald van <https://www.vlaanderen.be/publicaties/bronnendocument-referentiekader-voor-onderwijskwaliteit>

Onderwijsinspectie (2018). *Referentiekader voor internaatskwaliteit – RiK. Kwaliteitsverwachtingen met kwaliteitsbeelden*. Opgehaald van <file:///C:/Users/LColonne/Downloads/Referentiekader%20voor%20internaatskwaliteit%20-%20RiK-1.pdf>

Opgroeien (2023). *Conceptnota Vroeg en Nabij. Goedgekeurd door de Vlaamse regering*. Opgehaald van <https://www.vroegennabij.be/nieuws/conceptnota-vroeg-en-nabij-goedgekeurd-door-vlaamse-regering>

Roose & Van Avermaet (2014). *Kinderarmoede & onderwijs: schets van de problematiek en kringlijnen om de hefboomfunctie van onderwijs te realiseren*. *Caleidoscoop* 26(5), 6-15

Rigter, J. (2008). *Het palet van de psychologie*. Coutinho

Samen1Plan, Gent-Scheldekracht (2022). *Verslag Kick-off*, Gent.

Van Haute, D., Roets, G., Alasutari, M. & Vandenbroeck, M. (2018). *Managing the flow of private information on children and parents in poverty situations: Creating a panoptic eye in interorganizational networks?* *Child & Family Social Work*, John Wiley & Sons Ltd, 1-8.

Van Hove, G. (2014). *Qualitative Research for educational sciences. Second edition*. Ghent University: Pearson Education Limited.

Van Tilt, E. (2014). *De mens op zoek naar welzijn en geluk. Een kleine balans na 40jaar veldwerk*. *Tijdschrift voor Welzijnswerk*, 38 (344), 27-33.

Vlaamse Onderwijsraad (2022). *Een nieuw regelgevend kader voor de onderwijsinternaten Advies over het voorontwerp van decreet over de Onderwijsinternaten*. Opgehaald van [Advies voorontwerp van decreet onderwijsinternaten.pdf](#)

Vlaamse overheid. Onderwijsinspectie (2020). *Rapport over de verkennende bezoeken aan onderwijsinternaten*. Opgehaald van <https://www.vlaanderen.be/publicaties/rapport-over-de-verkennende-bezoeken-aan-onderwijsinternaten>

Vlaams Parlement (2020). *Onderwijsinternaten, een plaats binnen de samenleving. Conceptnota*. Opgehaald van <https://www.vlaanderen.be/publicaties/onderwijsinternaten-een-plaats-binnen-de-samenleving-conceptnota>

Vlaams Parlement (2022). *Voorontwerp van decreet over de onderwijsinternaten-Tweede principiële goedkeuring*. Opgehaald van <https://beslissingenvlaamseregering.vlaanderen.be/document-view/63A1794CDBF1CAE811022110>

Vlaams Parlement (2023). *Ontwerp van decreet over de transitie van personeelsleden van sommige instellingen van Onderwijs naar Welzijn*. Opgehaald van <https://docs.vlaamsparlement.be/pfile?id=1932560>